

TÜRK VE YABANCI BASIN'DAN SEÇME MAKALELER

Bölüm 3 ULUS Gazetesi Başyazıları - FALİH RIFKI ATAY
29 Eylül 1937 – 26 Ocak 1939 Dönemi 53 Başyazı ¹

10 Kasım 1938 öncesi Türkiye’de “Atatürkçülük” diye bir sözcük yoktu. Ama “Kemalizm” ve “Kemalist Türkiye” kavramları gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında yerleşmiş kavramlardı.

T.C. İçişleri Bakanlığı Matbuat Umum Müdürlüğü “La Turquie Kemaliste” başlıklı bir dergi çıkarırdı.

27 inci sayısının tarihi Ekim 1938. Cumhuriyet’in 15 inci yıldönümü ile ilgili uzun bir makale var girişte. “Revolution Kemaliste”den bahsediyor. Makaleyi Falih Rıfki ATAY yazmış. Aynı sayıda Dr. Philip W. Ireland’in (Harvard Üniversitesi) bir yazısı var: “New Turkey – A Country of Pioneers”. Yeni ekonomik kalkınma planından bahsediyor. Türkiye’nin o tarihte yakaladığı kalkınma ruhunu özetliyor. Atatürk hayatta. Ünlü fotoğrafçı Othmar Pfirschy’nin, Göreme ile ilgili bir yazısı var. Fotoğraflar bugünün ölçüleri açısından dahi mükemmel. Vedat Nedim Tör, hatıralarında, bu kişiyi istihdam edebilmek için kendi maaşının iki katını önerdiğini yazar. Ayrıca tehdit de ettiğini: “Ben size Türkiye’den ayrılmanız için ‘Çıkış’ vizesi verdim!”...

Ağustos 1938 sayısının başyazısı ise “Le Tourisme Turc”. Arka kapakta Bodrum yöresinden bir rüzgar değirmeninin fotoğrafı var. 1938. 15. Yıl.

“Kemalizm”,

Atatürk Türkiye’sinin, Atatürk’ün Türkiye Cumhuriyeti’nin 15 inci yılında, ulaştığı “düşünce yapısı + manevi değerler demeti” kısaca, “Ruhu”dur.

şeklinde özetlenebilir.

Kemalizmi en doğru tanımlayan yazar Falih Rıfki ATAY’dır.

Ancak hangi Falih Rıfki ATAY?

1952 yılında kaleme aldığı Çankaya kitabının yazarı, o tarihte en keskin muhalefet gazetesi Dünya Gazetesi’nin sahibi ve başyazarı Falih Rıfki ATAY değil.

¹ Falih Rıfki Atay’ın bu başyazıları tümü Ayın Tarihi Dergisi’nde yayımlanmıştır. Dolayısı ile makalelerin seçimini ben değil, TC. Matbuat Umum Müdürlüğü (*devlet*) yapmıştır. Başka anlatımla “İşine gelen makaleleri seçmişsin” suçlamasına hedef değilim.

1938 yılının Ulus Gazetesi'nin başyazarı, Ankara milletvekili, 'sofra'nın itibarlı kidedemlisi ve Atatürk'ün yakın arkadaşı Falih Rıfkı ATAY.

Bu çalışmada; Kemalizm'i, 1938 yılına geri giderek, Atatürk'ün son yılında ATAY'ın kaleminden özetleyerek tartışmaya açacağım.

Falih Rıfkı ATAY'ın 29 Eylül 1937 – 17 Kasım 1938 arasında AYIN TARİHİ'nde yayımlanan 51 Ulus Gazetesi Başyazılarının bazılarının tamamı, bir kısmının özeti ve yorumları: (yazıların tarih ve başlıkları, 1938 imlası ile)

1. 29 Eylül 1937 – Başvekalette

Atatürk, bu sırada ilk milli bankayı tesis etmek mesuliyetini Celal Bayar'a verdi. Eseri ve eserleri meydandadır. Yeni Türkiye'nin maliye ve iktisad inkişafının tarihini yazacak olanlar Celal Bayar ismini hürmetle anmayı unutmayacaklardır... Atatürk'ü seven herkes, Celal Bayar'ın yardımcısıdır.

2. 5 Ekim 1937 – İlk Galeri

Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nın eski veliahd dairesini resim galerisi yapılmak üzere, Kültür Bakanlığı emrine vermiştir. Türkiye ziyaretçilerine bir aydan beri artık bir galeri adresi verebiliriz... Galeriye her manasıyla vücut veren Atatürk'e minnetlerimizi ... sunalım.

3. 6 Ekim 1937 – Irak

Irak'la ötedenberi devam edegelen dostluğumuz Sadabad misakındanberi hususi bir yakınlık almıştır. Irak, İran, Afgan ve Türkiye, Asya ortasından Akdeniz'e doğru sarsılmaz ve yıpranmaz bir barış bloku teşkil etmektedir.

4. 10 Ekim 1937 – Ruzvelt'in Nutku

... Amerika, bütün sikleti ile barışçılar cephesine katılmak lazım gelir... Ruzvelt'in nutku herkese ferah vermiştir.

5. 18 Ekim 1937 – Üniversite'de

Meseleyi ciddi tarafından alalım: Türkiye'de kültür müesseselerini yeni baştan kuruyoruz. Bütün memleket mektep açı'dır. Her tarafa ne yapı ne de öğretmen yetiştirebiliyoruz.... Hiç şüphe etmemek lazımdır ki, Cumhuriyet Hükümeti'nin Kültür Bakanları gayet çetin şartlar içinde çalışmaktadırlar...

6. 19 Ekim 1937 – Misafirlerimiz

Dost Yunanistan Başvekili Ekselans Metaksas ve Sayın eşi bu sabahtanberi Ankaramızın misafirleridirler. Hoş geldiler.... ‘İki millet arasında hudut yoktur’ sözü Atatürk’ündür. ‘İki ordu birdir’ sözünü Metaksas’ın ağzından duyduk.... İki komşu arasında ‘her şey yolundadır’. Bir dostluğu, bir ittifakı, bir elbirliğini bu iki kelimedenden iyi ifade edecek nasıl bir parola bulunabilir?

7. 3 Kasım 1937 – NUTUK

Halk Atatürk’ün 1 İkinciteşrin (kasım) nutuklarını sabırsızlıkla bekler olmuştur. Çünkü reisimiz bu nutukların her birinde, yalnız, Cumhuriyet idaresinin bir seneki faaliyet verimini kaydetmekle kalmaz. Gelecek yıl için de yeni esas ve istikametler tesbit eder. Halk, 1 İkinciteşrin nutuklarından haber kadar, müjde almağa da alışkındır. Pazartesi günü derin bir ferah ve şevk ile dinlediğimiz nutuk ise, her iki bakımdan bilhassa dolu ve zengin, ve bütün vasıfları ile, bir program nutkudur.

Kemalizm inkılabının hedefi şekil ve usul değil, zihniyet ve ruh değiştirmektir.

Yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir inkılap yapmış olan...

Büyük Reisin nutku hakkındaki hiç bir tahlil onun son fıkralarını istinsah etmeden bitemez:

“ Fakat, bu prensipleri, gökten indiği sanılan kitapların doğmalarıyla asla bir tutmamalıdır. Biz, ilhamlarımızı, gökten ve gayipten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz..

“Bizim yolumuzu çizen; içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin bin bir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir.

“Elimizdeki programın ruhu, bizi yalnız bir kısım vatandaşlarla alakalı kalmaktan meneder. Biz, bütün Türk milletinin hamidiyiz. Geçen yıl içinde, parti ile hükümet teşkilatını birleştirmekle vatandaşlar arasında ayrılık tanımadığımızı fiilen göstermiş olduk. Bu hadisenin bizim, devlet idaresinde kabul ettiğimiz, “kuvvet birdir, ve o milletindedir” hakikatine uygun olduğu meydandadır.

“Kuvvetin yegane kaynağı olan Türk milletinin güzide vekillerini, büyük bahtiyarlıkla eğilerek selamlarım.”²

8. 6 Sontesrin 1937 – Prensiplerimiz

Bazı arkadaşlarımız, yeni Türkiye'nin bütün davalarına temas eden son nutkun yalnız bir fırkası üstünde durmaktan hoşlanmaktadırlar:

... Bizim devlet idaresindeki programımız, Cumhuriyet Halk Partisi programdır. Bunun kapsadığı prensipler, idarede ve siyasette bizi aydınlatıcı ana hatlarıdır. Fakat bu prensipleri, gökten indiği sanılan kitapların doğmaları ile asla bir tutmamalıdır. Biz ilhamlarımızı, gökten ve gayiptan değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz. Bizim yolumuzu çizen; içinde doğduğumuz yurt, bağrından çıktığımız Türk Milleti ve bir de milletler tarihinin bin bir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir...

Bundan şu manayı çıkarabilir miyiz :

- *Binaenaleyh kalemlerinizi ele alınız; Cumhuriyetçilikten başlayarak, ne kadar parti prensibi varsa, onların yurt ve halk menfaatlerine hala uygun olup olmadığını münakaşaya girişiniz. Eğer sizi parti esaslarından ayrılmakla itham edenler olursa, “ – Efendi, onlar ayet değildirler. Biz hayata bakarız. İmdi...” mukaddimesi ile müdafaaınıza başlayınız.*

Bir kelime ile cevap verelim: Hayır !

Türkiye’de tek parti vardır ve hükümet onunla birdir. Böyle bir parti, prensiplerinin katılaşmasına, donmasına, hayat ve realitelerle münasebet kesmesine meydan veremez. Biz, müsbet ilimciler ve layıklar, esasen bütün dinleştirilme ve naslaştırılmaların aleyhindeyiz.

Bu demek değildir ki aynı iktidar, kendi prensiplerinin mütemadiyen demagojik münakaşalar malı olmasına müsaade edecektir. Hergün kanun ve nizamname tadil ettiğimiz olur: Fakat anayasaya dokunuyor muyuz ?

Hayır, bizim prensiplerimiz vardır: Ve bu prensipler bizden, yani Kemalist olup olmamağı ölçmeyi yarar, bugün için, ve ne kadar süreceği tahmin edilmez uzun bir zaman için, kati düsturlardır. Cumhuriyet Halk Partisinin tarihi tetkik edilecek olursa şu görülür ki prensiplerimizden

²

Atatürk, Türk milletinin güzide vekillerini eğilerek selamlıyor. Yıl 1937.

hiçbiri hemen konmuş değildir. Atatürk, zaferden sonra İzmit'e geldiği vakit, kendisine yeni partisinin adı ne olacağı sorulduğunda: "Halk!" cevabını vermişti. Atatürk'ün onu takip eden meşhur halk ile konuşma turnesinde şimdiki parti prensiplerini nakzedecek fikirler gösterilemez. Hareket noktamız asla değişmemiştir: Sınıfcı değil, halkçıyız; umumi menfaatçıyız. Öyle kalmaktayız ve kalacağız.

Bizim parti programımız , her sene bir esas yerine başka bir esas , bir prensip yerine başka bir prensip konarak değil, fakat hayat ve realitelerle milli ihtiyaçların ilham ettiği ana prensipler, mütemadiyen tamamlanarak, mütemadiyen daha bizleşerek bugünkü haline gelmiştir.

Prensiplerimizin asıl hususiliği taklit olmamaktır. Ve onu sola çekerek, bizim olmayan kalıplara sokmak isteyenlerle, sağa çekerek, yine bizim olmayan kalıplara sokmak isteyenler arasında hiçbir fark yoktur. Bu bahse hakikaten nihayet verelim: Biz Moskova komünizmine, Berlin nasyonal sosyalizmine, ve Roma faşizmine hürmet ederiz. Ana hatlarda münakaşa götürmez kati düsturlara dayanan Kemalizmin, ne bu davalara çeker ve çekilir, ne de münakaşasında iki Türk tarafın birbirini bu rejim adları ile itham etmesine müsaade eder hiçbir müphem tarafı yoktur.

Biz doğmalara saplı kalmayacağımız gibi, inkılapçı vasfının gösterdiği üzere, geriye doğru hiçbir müesseseye bağlı kalınmasına da imkan vermeyiz. Esasen yine bu vasıf sevkiledir ki, hayat ve realiteler, yurt ve halk ihtiyacı, cebrettiği zaman, ileriye, daima ileriye doğru karar almaktan bizi ne dogmalar, ne formaliteler, hiçbirşey menedemez. Yoksa inkılapçı demek, bazı sinsi tefsirler şu veya bu tarihte inkılap yad olunan bazı esasların müdafaaacılığı demek değildir. Dinamik kelimesinin manasını, tuluat ve oportünizm ile karıştırmayalım !

Bizim milliyetçiliğimizi de iyi anlamak lazım gelir. Taklitçileri bu hususta hataya düşmekten çekindirmek için, Atatürk'ün milli çalışmalarına başladığı günden beri, onun dahi ileri bir telakki ile bizim malımız olduğunu söylemeliyiz. Biz milliyetperverlikte ne hıristiyan ne ırkçı anlayışı kabul etmeyiz.

Kültürcüyüz. Biz milliyet davalarımıza din ve kan kavgası karıştırmayız. İptidailer veya bugünkü menfaati öyle olanlar gibi kan değil, kafa, kalp ve şuur tahlil ederiz. Ümmetçiliğin bizi Türkün adını bile silecek bir şuur uyusukluğuna sürüklediği zamanlar uzak değildir.

Parti programını iyi okuyalım: Onun esasları, hayat ve hakikate uygun olarak, daha uzun müddet bize yeter. Onun hem mekteplerimizde ders

olarak verilecek, hem kitaplarda izah ve tesbit edilecek bir sistem teşkil ettiğine de şüphe yoktur.

Prensiplerimiz vardır ve prensipçiyiz !

Bunların bugünkü hayata uygunluğuna nasıl inanıyorsak , milli hayatımızın ileride inkişaflarına uymayı da öyle bir ana prensip olarak alıyoruz.

9. 1 Aralık 1937 – Bizzat Fransa’dan Soralım

...Türkiye kardeş Suriye’nin istiklalini ister. Kardeş Hatay Türklüğünün hürriyeti ise, onun yalnız isteği değil, prensiplerinin tabii icabı değil, fakat bizzat taahhüdü ve vazifesidir. Türkiye vazifesini yapmağı bilir.

Fransız idaresi Suriye’yi Hatay’la meşgul ederek ona kendi istiklalini unutturmak istemiştir. Yüzde yüz Suriyeli olan Lübnan’ı ayırıp Suriye’yi parçalayan ... (Fransa)

10. 9 Aralık 1937 – Nankin Kapılarında

Nankin Japon orduları tarafından zaptolunmak üzeredir. Şanghai’ın hergün biraz daha Japon nüfuzu altına girdiğini bildiren haberler almaktayız...

Sovyet Rusya ancak kendi hudutlarının müdafaasını düşünüyor...Avrupa kıtasından gidecek kuvvetlerle Japonya’nın yenilebileceği artık hatıra gelmez...Fakat unutmamak lazımdır ki, Asya kıtasında Rusya’nın muazzam ülkeleri ve İngiltere’nin Hindistan’ı vardır. Bu sebeple Asya 20 inci asrın en mühim hadiseler sahnesi kalmakta devam edecektir.

11. 27 Aralık 1937 – Atatürk’ü dinleyelim:

“Eğer, bir gün millet, vatan ve cumhuriyetin yüksek menfaatleri icab ettirirse o çevre kahramanlarının geçmişte olduğundan daha yüksek kahramanlıklar göstermeğe amade bulduklarına da şüphem olmadığı bilinmelidir”

Atatürk’ün bu cümlesini Falih Rıfkı ATAY şu şekilde yorumlamıştır:

Türk milletine ait olan hak, şeref ve toprak davalarının ne kadar münakaşa ve tefsir götürmez olduğu anlaşılmalıdır. Bu sözler kimseyi tehdit etmiyor. Sulhu müdafaa ediyor. Çünkü bütün tehlikeler, hakikat

bilinmemekten gelebilir. Sulh ise, eğer hakikat üstüne kurulmuşsa, devam edebilecek olan bir nizamdır.

12. 1.11938 – 1938

Türkiye vatandaşlarına yirminci asrın 38 inci yılını kutlarız. Bu asır, Türk tarihi için kara bir çağ olarak başlamıştır. Fakat Türk milletinin talihini Osmanlı imparatorluğunun mukadderine bağlamış olanlar haklı çıkmadılar: Geri ve Asyalı saltanat nasıl bu asırda gömülmüşse, hür, ileri ve büyük Cumhuriyet Türkiyesi de onun kucagında doğdu.

Yeni devlet 37 senesini de nizam ve istikrar içinde geçirmiştir. Kalkınma davasının yeni muvaffakiyet haberlerinden ibaret olan iç hadiseler arasında, yalnız, hükümet reisliğinde değişim, hususi bir ehemmiyet almıştır. Atatürk, eylül ayında, İsmet İnönü'nün izin isteğini ve ilkteşrin ayında da istifa dileğini kabul etti. Milletın kurtuluşunda ve yeni devletin kuruluşunda Atatürk'ün baş hizmetinde bulunan İsmet İnönü on üç yıllık fasılasız vazife hayatının yorgunluğundan dinlenmektedir. Onun yerine, Şef, ilk ihtilal günlerindenberi yine kendisi ile birlikte çalışan kuvayı milliye devrinin ilk vekillerinden, yeni devletin ekonomi davasının başlıca nazımlarından kurucu tanıyageldiğimiz Celal Bayar'ı Başbakan seçti. İlk adımda bu hadise bizi bilmeyenler, yahut hayrimizi istemeyenler arasında derin akisler ve tefsirler bıraktı. Halbuki bu memlekette nizam ve istikrarı, milli iradenin hakiki ifadesi demek olan ve bütün inkılaplarımızın en büyük inancası addettiğimiz Atatürk iktidarı temsil eder. Bu iktidar her gün daha kuvvetlenerek, maddi manevi her bakımdan, milli inkişafı tamamlayıp gitmektedir.

1937 senesinde Ankara eski Romanya Dış Bakanı B. Antonesko'nun, yine eski Romanya Başbakanı Bay Tataresku'nun, Irak eski Dış Bakanı Neci Elasil ve bugünkü Dış Bakanı B. Tevfik Elsüveydi'nin, Yunanistan Başbakanı General Metaksas'ın, Maverayı Ürdün Emiri Abdullah'ın, İran Dış Bakanı B. Samii'nin, Balkan Antantı Genel Kurmay Başkanlarının, İngiliz Hazine Müsteşarının, Suriye Başvekili Cemil Mardam'ın ziyaretleri ile bahtiyar olmuştur. İsmet İnönü, Londra, Belgrat ve Atina'yı; Celal Bayar, Dış Bakanımızla birlikte Bağdat'ı, Dış Bakanımız Tahran'ı; İç ve Dış Bakanlarımız Moskova'yı yine bu sene içinde ziyaret ettiler. Cihan ve bölgemiz sulhü bakımından kıymeti söz götürmez olan Sadabat Paktı da 1937 nin kazançlarındandır.

Fransa ile Türkiye arasındaki Hatay anlaşması 1937'nin Sonkanun ayının sonlarına doğru olduğundan, Türkiye ve Hatay Türkleri şubatın ilk

günlerini bir bayram sevinci ile geçirmişlerdi. Suriye ile Türkiye, Fransa ile Türkiye arasında bu münasebetle yepyeni bir devir başladığına önce hükmedenler, süratle umusaya uğradılar. Suriye ile iyi komşuluk muahedesini yine bu sene feshettik. 1937 senesini, Türk milleti Fransaya karşı derin bir emniyetsizlikle bitirmektedir.

Atatürk, geçen sene Türk ordusunun Trakya ve Ege manevralarında hazır bulundu ve cihan sulhunun pek nazik bir buhran geçirmekte olduğunu, enternasyonal ve milli taahhütlerimiz ve her türlü hadiseler bakımından, kendi üzerine düşecek bütün vazifeleri yapmak kudretinde olduğunu gördü ve millete tebşir etti.

Dersim azısı 1937 senesinde tarihe karıştı.

Finans ve ekonomi işlerimizi birkaç kelimedede hulasa edebiliriz:

Her gün daha iyileşerek, daima müsbet ve ileri!

1937 yılında, Hatay meselesi istisna olunursa, hiçbir şikayetimiz yoktur. Yirminci asrın bu ağır hastalık çağında bu söz pek sayılı milletlerin ağzından duyulabilir.

Onun için Türkiye vatandaşları memleketin her tarafında dün geceyi emsalsiz bir sevinçle geçirmekte haklı idiler.

13. 25 Şubat 1938 – Balkan Antantı Konseyi

Senede iki defa içtima eden Balkan Antantı Konseyi'nin 6 ıncı toplantısında hazır bulunmak üzere, Yugoslavya Başvekili ve Dış Bakanı Dr. Stoyadinoviç, Yunanistan Başvekili ve Dış Bakanı General Metaksas, Roman Dış Bakanlığı Müsteşarı Orta Elçi Mösyö Comnen bu sabahtanberi misafirlerimizdirler. ..Hepsini saygı ve sevgi ile selamlayalım...

Memleketlerimizde, bölgemizde ve cihanda sulh: işte şiarımız.

Bizim için iyi geçecek olan 1938 senesinin, başkaları için de bir huzur devri hazırlamasını temenni edelim.

14. 2 Mart 1938 – Milli Müdafaamız

Bir millet hakkını, sulhunu ve taahhütlerini müdafaa etmek için, en başta kendi silahına güvenmek şart olduğunu acı tecrübeler yeniden ispat etmiştir...

Daha kuruluş günlerindenberi yeni Türkiye her iki prensibe birden sadık kaldı: Bir taraftan beynelmilel dayanışmalara ait teşebbüsler ondan (Türkiye'den) her vakit yardım görmüştür. Diğer taraftan, milli kalkınma planlarımız arasında milli müdafaa hazırlıklarına daima en ehemmiyetli yer verilmiştir. Geçen gün bu sütunlarda neşrettiğimiz 5 senelik milli müdafaa programımız hakkındaki havadisler de aynı politikayı tamamlıyor.

Bu planın esas direktifleri, Atatürk'ün 1 Kasım program-nutkunda tespit edilmişti. Başarılması için ancak kendi imkanlarımıza güvendiğimiz böyle bir programın süratle hazırlanışı, halkımıza olduğu kadar, müteffik dostlara dahi derin bir gönül ferahı vermiş olduğundan şüphe etmiyoruz.

Kendi imkanlarımız sözü üzerinde ısrar edelim. Türkiye Cumhuriyeti'nin milli müdafaa masrafları, milli ekonomisinin mütemadi inkişafı ile bir nispet korumakta ve bunun içindir ki o dahi daimi bir inkişaf seyri takip etmektedir.

Bizim milli müdafaa bütçemiz, milli kalkınma planlarını durdurarak değil, muvaffak olan milli kalkınma planlarının kazançlarından istifade ederek temin olunmaktadır.³

Onun içindir ki hepsi gibi, bu son silahlanma haberi de millet üzerinde maddi bir tazyik değil, manevi bir hafifleme tesiri bırakacaktır.

Müdafaamızı kati emniyet altına alalım: Bu suretle cihan sulh nizamının, en nazik bir bölge üstünde, devam ve istikrarını da temin etmekle, milli olduğu kadar, insani vazifemizi de yapmış oluyoruz.”

15. 14 Mart 1938 – DEMAGOJİ

Geniş topraklı Amerikan Birleşik Cumhuriyetlerinde istihsal etmek, payetmekten daha kolay olduğu için ihtilal tehlikesi yoktur. Fakat başka bir tehlike var: “Demagoji!”

Ve muharrir bir misal veriyor: Son seçimde Cumhurreisi Ruzvelt'in karşısına rakip olarak bilhassa ekonomi demagoları çıkmıştır. Bunlar, finans ve ekonomi meselelerini münakaşa edecek yerde, cazip tedbirlerle,

³

1938 yılının bütçe kavramı ile topladığı vergilerin % 95'ini faize akıtan 2001yılı kıyaslayın.

halk yığınlarını avlamayı düşünüyorlardı. Mesela içlerinden biri buhranı önlemek için şu çareyi öne sürüyordu: “Ellisini aşan her Amerikalıya aynı ay içinde harcamak şartı ile, 200 Dolar maaş bağlamak!”

Bu suretle milyonlarca Amerikalı ayda 250 Türk lirasını behemehal sarfetmeye mecbur olacakları için piyasalar canlanacak, istihlal artacak, işsizlik kalmayacaktı.

- *Bu kadar basit avamferipçe bir fikir dinlenir mi? diye soracaksınız.*

Amerikada milyonlar bu teklifin cazibesine o kadar kapılmıştır ki sahibi az kalsın devlet reisliğini elde edecekti.

İş bu kadar ciddileşince senato komisyonu namzet efendiyi, teklifini izah için davet ediyor ve ilk sual şu oluyor:

- *Peki, bunca milyar doları hangi vergilerle temin edeceksiniz?*

- *Yooo... efendiler, diyor, ben yalnız çareyi keşfettim. Karşılığını bulmak sizlerin vazifeniz.*

Bizde bu demagoğun zihniyetinde kimseler, hiç havadis kalmadı mı, yahut küçük bir bahis fırsatı ele geçti mi, çalاکalem vergilerle oynamayı adet edinmişlerdir. O kadar ki bunların mümkün görüp vadettiklerinin yanında, hükümetin yapacağı en büyük fedakarlıklar bile sönük kalmaya mahkumdur.

Bol keseden milyonlarca lirayı bağışlayanlar, eğer davet edilip te, umumi masrafları nereden ödemeyi düşündükleri sualine uğrasalar, verecekleri cevap basittir:

- *Yooo... efendiler, orasını Celal Bayar bilir!*

16. 28 Nisan 1938 – Atina’da

Anadolu Ajansı ve Ulus muharriri tarafından aldığımız telgraflar, Celal Bayar ve arkadaşlarının, Atina’ya kadar adeta bir deraguş içinde götürüldüğü hissini vermektedir. Atatürk’ün başvekilini Yunan milleti her yerde kardeşçe selamlamıştır. Bundan duymakta olduğumuz derin tahassüsü bir daha söylemek isteriz.

Bu seyahat fırsatı ile, Elen kardeşlerin, reisimize ve onun başvekiline, dışbakanına ve arkadaşlarına göstermiş oldukları kardeşçe kabulden dolayı teşekkürümüzü tekrar edelim.

17. 10 Mayıs 1938 – Bir ve kuvvetli Yugoslavya

Başbakanımız, Dr Teyfik Rüştü Arasla birlikte dost ve müttefik Yugoslavya'nın merkezine dün varmışlardır.

Yugoslavya 14 milyon nüfusu, ⁴ kuvvetli ordusu, mütemadi inkişaf halinde bulunan medeniyeti ile Orta Avrupa ve Balkanların birinci sınıf devletlerinden birini teşkil ediyor.

Sayın Başbakanımız Ankara'ya döndükten sonra bize tekrar edeceği üzere, Yugoslavlar bizleri kardeşler gibi sevmektedirler. Türk kalbinin de aynı hisle çarpmakta olduğunu tekrar etmeye lüzum var mı?

18. 15 Mayıs 1938 – Celal Bayar'ın Belgrat Ziyareti

1923 senesinin ilk ayı idi. Yeni inkılap partisinin esaslarını kurmak için seyahatlerine devam eden Atatürk Bursa'ya gelmişti. Büyük bir halk toplantısında herkesi sual sormaya ve yeni Türkiye'nin davalarını münakaşa etmeye davet eden Şef, vatandaşlarının dış politika hakkındaki merak ve kaygılarını da tatmin ediyordu. Halk ile sekiz saat süren bu hasbihal esnasında, Yugoslavya'nın bahsi de geçti. Atatürk'ün şimdiki dost ve müttefiklerimiz hakkında on beş sene evvel düşündükleri aynen şöyle idi: "Yugoslavya balkanlarda kuvvetli bir devlet teşkil etmeye hakkı olduğunu bilfiil ispat etti. Malumdur ki Avusturya, Sırbistan toprağına bu memleketin nüfusuna muadil ordular ile tecavüz etti. O azametli ordular karşısında, bu kavim, mertçe bir vaziyet aldı, çarpıştı. Kuvvet ve kudretinin muadil olduğu noktalarda düşmanlarını mağlup etti. Mukavemet kabil olmadığı zaman, kademe kademe çekilerek, bütün vatani düşman işgaline terketmek mecburiyetinde kaldı. Sırp milletinin evletlerinden mürekkep olan bu ordu ve milletin mukadderatını tedvir eden rical, bundan kat'iyen nevmi olmadılar ve ellerinde hiçbir istinat noktası kalmadığı halde, behemehal namuskar bir millet olacağız, dediler. İşte bu azmin neticesidir ki, bugün, eski Sırbistan yerine büyük bir Yugoslavya devleti teşekkül etmiş oldu.

Başbakanımız Celal Bayar'la Doktor Teyfik Rüştü Aras'ın ziyareti münasebetiyle, Yugoslav gazeteleri, Atatürk'ün Marsilya faciasını hemen

4

Türkiye o tarihte 17 milyon

takip eden bir telgrafını hatırladılar. Yukarıdaki vesika Türkiye devlet reisinin Yugoslavya'ya ve onun kahraman ve asil halkına karşı sevgisinin ne kadar eski olduğunu ve Türk milletini, yeni devletin daha teşekkül günlerinde onunla sevişmeye davet etmiş bulunduğunu gösterir.

Reisimizin bizlere verdiği bütün hedefler daima tam isabetli olmuştur. Celal Bayar'ın son seyahati sırasında dost ve müttefik memleket halkından gördüğü kardeşçe kabul, iki milleti birleştiren rabitaların esasları, pek derinlerde olduğunu gösterir. Hürriyetlerini müdafaa etmek için fedakarlığa hudut tanımayan milletler, sözleşmeyi, sevişmeyi, ahitleşmeyi, ve bilhassa birbirlerine inanmayı ve gerektiği zaman, onun icaplarını yerine getirmeyi bilirler.

Başbakanımızı mütehassis eden tezahürler, Türkiye'de, onun bütün vatandaşlarının kalplerinde minnet hissi bırakmıştır. Birkaç gün sonra Yugoslav Harbiye Nazırı Türkiye Milli Müdafaa Vekilini ziyaret etmek üzere Ankara'ya gelecek, yüksek meziyetleri ile kahraman Yugoslav ordusunu tamamen temsil eden General Mariç'in bu ziyareti aynı kardeşlik duygularının tebarüz etmesine vesile olacaktır.

Sayın Başbakanımızla Dışbakanımız, dönerken, Bulgaristan hükümetinin nazik daveti üzerine altı saat kadar Sofya'da kaldılar. Dost memleketin asil hükümdarı tarafından kabul edildiler. Gerek hükümet reisi ve arkadaşları, gerek halk ve matbuat kendilerini hususi bir şevk ile karşılamış, Bulgaristan – Türkiye dostluğu teyit edilmiştir.

Bulgarlarla Türkler arasında hiçbir menfaat mücadelesi yoktur. Bizler, kuvvetli bir Bulgaristan'ın Balkan tesanüdü için ne kadar kıymetli bir unsur teşkil etmekte olduğunu diğer müttefiklerimizle beraber daima tekrar etmişizdir. Balkan ve sulh nizamının, Balkan milletleri hürriyet ve emniyetinin, hususi ve münferit menfaatlerin çok fevkinde, umumi ve hayati bir dava olduğu her Balkanlı devlet tarafından takdir edilmemek imkansızdır. Daimi Bulgar menfaati dahi, bir Balkanlık menfaati ve bundan dolayı hep beraber içinde yaşadığımız bölgenin emniyet müdafası menfaati demektir. Türkiye ve Bulgaristan münasebetlerinin samimiyetini ve tezatsızlığını bir defa teyit eden iki hükümet reisinin beyanatları her tarafta müessir bir akis bırakacak, Balkanlarda ancak beynelmilel sulh ve elbirliği teşebbüs ve hareketlerinin muvaffak olabileceğine delil olarak alınacaktır.

1919'da İstanbul politikacılarının en ileri tasavvuru, parçalanmaksızın bir devlet himayesine girebilmektir.⁵ Hele bu devlet, kemirici bir emperyalist değil de, uzak ve daha insani zannolunan bir devlet, mesela Amerika olursa, mağlubiyetimizin acısını bile, unutmamız lazımdı.

Bu eser⁶ başında güç, ortasında güç, sonunda güç olmuştur. Atatürk muzaffer ordusu ile İzmir'e girdiği zaman bile, kendisine ve gene büyük devletlere karşı ihtiyatkarlık dersi vermek isteyenler olmuştur.

Kurtulmak için zaferi yenmek lazımdı. Mustafa Kemal'in mağlup ettiği kuvvet odur: Cihan Harbi zaferidir.

Onun için yeni neslin gençleri, sakın hatıranızdan şu müthiş suali geçirip bu bayram gününü zehirlemeyiniz: 'Ya Mustafa Kemal 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkmasıydı.

20. 19 Mayıs 1938 – Artık hakikaten yeter

Atatürk'ün sıhhati hakkında ilk şayia çıkaran Fransız radyosu olmuştur. O zaman bu çirkin saygısızlıktan bahsetmek istememiştik. Fakat Beyrut'un yaptığı daha mel'un bir kast var: Hatay seçimi üzerinde tesir yapmak.

...manda idaresinin ve hatta bizzat Fransa'nın mesullerinden şunu talep edelim: Türkler için mukaddes olan Atatürk'le, onun sıhhati ile oynamaktan derhal vazgeçiniz.

Bu yazımızı bugünlük iki kısa ihtarla bitirelim: Atatürk adını hiçbir maksadınıza alet etmeye cüret etmeyiniz. Bir! Hatay'da ahidlerinizin yerine getirilmesine son derece dikkat ediniz, iki!⁷

21. 22 Mayıs 1938 – İngiltere ve Türkiye

Londra'dan bildirildiğine göre, Başbakanımız Celal Bayar'ın Parti Grup toplantısında, Londra müzakereleri hakkında beyanatı İngiliz gazeteleri tarafından tefsirlerle neşredilmiştir. Taymis gazetesi "Senelerdenberi Balkanlar ve Yakın – Şark'ta sulh ve istikrar amili olan Türkiye hükümetine bu mali yardımda bulunduğu dolay" hükümeti takdir etmektedir.

⁵ mandacılar

⁶ Kurtuluş Savaşı

⁷ Atatürk 19 Mayıs 1938 günü trenle Mersin'e gitmiş, askeri birliklerin geçit resmini saatlerce ayakta seyretmiş, yorulmuş ve karaciğeri bu seyahat sonucu kalıcı bir şekilde tahrip olmuştu. O akşam Mersin'deki fotoğrafçılar Atatürk'ün geçit resmini izlerken çekilen fotoğraflarını binlerce adet basmışlar ve bunlar en süratli bir şekilde Hatay'a gönderilmişti. Mesaj kısa ve öz: Atatürk sapaşağlamdır. Hatay'da seçimlerde bir aksama görülürse Türk Silahlı Kuvvetleri müdahale edecektir.

Karabük fabrikalarının temeli atıldığı zaman Büyük Britanyanın Türkiye'deki sayın mümessili Persi Loren demişti, ki: "İki millet tarihlerinde harp sanatlarındaki kudretlerini gösterdiler: Merdce müttelik veya merdce muhasım olarak çarpıştılar. Bugün de sulh sanatlarında elbirliği ediyorlar. İngiltere, modern sınai ve iktisadi hayatını kuran Türkiye'ye elini uzattıyor."

Atatürk Türkiye'sinin İngiltere sermaye ve sanayi alemine verdiği büyük emniyetin hayırlı neticeleri gecikmeyeceğini söyleyen umum müdür Makenzi, o zaman son derece dikkate değer bir noktaya temas etmiştir: "Bu iş, İngiltere hükümetinin ve bilhassa City'nin, Osmanlı hükümeti de dahil olduğu halde, 16 ıncı asırdanberi ilk defa garanti ve finanse ettiği iştir."

Celal Bayar hükümetinin Londra'da temin ettiği yeni kredinin yekununu biliyoruz: 16 milyon İngiliz Lirası! Bu, İngiltere ile Türkiye arasında dostluk münasebetlerini takviye ettiği ve şümullendirdiği kadar, Türkiye'nin inşasına hizmet eden iki taraflı büyük bir muvaffakiyet eseridir.

Kurtuluş harbinden sonra, İngiltere ile Türkiye arasında yeni bir münasebetler devri başlamıştır. İngilizler Yakın – Şark aleminde Kemalist Türkiye'nin inkişafını realist bir görüşle takip ettiler. Seneler ve hadiseler, yeni devletin şahsiyetini, milli ve beynelmilel politikasının istikametlerini belirtti. Aramızda menfaat tezatları esasen yoktu: Fakat bilhassa barış ve emniyet meselelerindeki yeni elbirliği fırsatları, itimatsızlık unsurlarının da tasfiye edilmesine yardım etti. "Senelerdenberi Balkanlar ve Yakın – Şark'ta sulh ve istikrar amili olan Türkiye" hükmü yalnız Taymisin değil, şüphesiz bizi yakından tanıyan, yahut, harp sonrası vakalarının inkişafındaki hareket tarzımızı bilmiş olan bütün İngilizlerindir. Bizler maddi anlaşmalardan fazla, bu manevi anlaşmaya kıymet veririz: Çünkü Kemalizm'in Türkler için milli olduğu kadar, bölgemiz için insani olan davasının takdir edilmiş olmasını isteriz.

Atatürk, Tuna'dan Hind hudutlarına kadar, bir barış ve emniyet nizamının kurulmasına, yeni milli devletin inşası kadar ehemmiyet verdi. Bütün harp tahrik ve tehditlerinin kaynağı olan bu topraklar, şimdi, sulh ve say idealine bağlanmıştır. İngiltere'nin hususi ve umumi menfaatleri, bu alemle her noktada temastadır. Ve onun hükmü, senelerce süren müşahede ve tetkiklerinin neticesidir.

Fakat diğ er bir cihet daha var: Osmanlı İmparatorluğu bir itibarsızlık timsali idi. Gümrüklerinden tuzlu sularının balıklarına kadar her şeyi rehin etmişti.

Yeni Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün mirasları gibi, bu itibarsızlık şöhretinin kendi üzerinde devam eden tesirleri ile de senelerce savaştı, durdu.

Bu mücadeleden muzaffer çıkmamızda, şimdi Başbakan, lakin ilk günlerdenberi yeni Türkiye bankacılığının, nihayet iktisatçılığının başında bulunmuş olan Celal Bayar'ın hissesi ne büyük olduğunu biliriz.

Şimdi bir de Brassert müesseseleri umum müdürünün sözünü dinleyiniz:

“Aylardanberi Türkiye maliyesi ve iktisadiyatı... ilah üzerinde tetkikler yapıyoruz. Bu tetkikler göstermiştir ki, Türkiye’de herhangi bir yabancının, herhangi bir taahhüdü deruhte etmesi için şüphe ve tereddüde mahal verecek en küçük bir sebep yoktur. Türkiye muhakkak surette bugün en müstesna iş şartları ve imkanları arz ediyor.”

22. 25 Mayıs 1938 – Denizciliğimiz

Yeni Trak vapurumuz birçok davetli ile Mudanyaya gidip geldi. Trak, ticaret filomuzun ilk yeni gemisidir. 18 mil sür’ati ile İstanbul – Mudanya yolunu iki buçuk saate indirmiştir.

Bu münasebetle Denizbank Umum Müdürü Yusuf Ziya Öniş bir nutuk söyleyerek, Celal Bayar hükümetinin deniz davasına ne kadar ehemmiyet vermekte olduğunu izah etmiştir: Cumhuriyet idaresi 35 bin tonluk ticaret filomuzu birkaç senede iki mislinden fazlaya çıkarmışsa da, sayın Başbakan, ne bunu ne de bunun daha bir iki mislini Türkiye milli ekonomisinin ihtiyaçlarına kafî bulmuyor: Yakın bir zamanda 500 bin tona varmalıyız.

Türkiye'nin üç dış deniz ve bir iç deniz üstünde 3500 mile yakın sahili vardır: Karadenizde 1300, Ege’de ve Akdeniz’de 2200, Marmarada 500 kilometre! Kömür, orman ve birçok kıymetli zirai mahsullerimiz, nihayet en zengin turizm bölgelerimiz, bu sahiller, yahut onlara yakın hinterlandlar üzerinde toplanmıştır. Yalnız kabotaj ihtiyaçlarımızı karşılamak değil, birçok ihraç mallarımızı kendimiz nakletmek imkanlarını temin etmek zaruretindeyiz. Osmanlı İmparatorluğu bize ne

liman, ne de nakil vasıtaları bıraktı: Fakat mahvedemediği bir hazinemiz vardır ki, o da Türk milletinin eşsiz denizcilik kabiliyeti ve aşkıdır.

Denizcilik davamız birçok safhalardan geçti. Bir zamanlar devlet idaresi ile hususi teşebbüsler arasında menfaat tezatları çarpıştı, durdu. Hükümet bütün tecrübelerin neticelerini aldı, muhakeme etti. Nihayet Celal Bayar Deniz Bankı tesis ederek, devlete ait tekmil denizcilik işlerimizi, hatta deniz sporlarına kadar, bir elden çevirmeye karar verdi. Hiç şüphesiz bunun mes'ut neticelerini alacağız. Şilepçilik etmek üzere teşekkül eden bir grup da, ilk vasıtalarını satın alarak ihraç işlerimize ait vazifelerini yapmaya başlamıştır.

Trak vapuru ile seyahat edenlerin hepsi bir tek arzu ile dönüyorlar: Hep böyle yeni, böyle sür'atli ve rahat vapurlarımız olmak! Hükümetin de kararı esasen budur.

Trak gibi İstanbul ve Marmara bölgesinde işleyecek gemilerimizin gerek mahalli hayatı, gerek iç ve dış turizmi inkişaf ettirmek hususunda pek mühim rolleri vardır. Bu rolleri başarmak için iki şart lazım: Sür'at ve rahat! Mudanya yolunun iki buçuk saate inmesinin ne demek olduğunu, Mudanya – Bursa yolu yapıldıktan sonra derhal hissedeceğiz.

Deniz nakliyesi davasının hedefleri tayin edilmemek yüzünden bizzat İstanbul şehrinin perişanlığını tasavvur ediniz: Kadıköyü'nden Florya'ya, yahut Adalar'dan Trabya'ya gitmek, bugünkü hali ile, bir seyahat külfetidir. İstanbul'un muhtelif parçaları arasında bir saat ile ölçülür deniz mesafesi bırakılmaz. İstanbul ve Marmara kıyıları arasında da mesafeler usandırıcı bir uzunluktadır. Eski vapurlar bu uzunluğa tahammül edilmez bir rahatsızlık katmaktadırlar.

23. 29 Mayıs 1938 – Anlaşmadan Sonra

Başvekil Çemberlayn, yekunu 16 milyon Sterling tutan kredi anlaşmalarının Londra'da imza edilmiş olduğunu Avam Kamarasına bildirmiştir. Üç anlaşmadan biri, 10 milyonluk ticari krediye, ikincisi 1937 ticaret ve kliring mukavelesine teknik bir fasıl ilavesine aittir. Başvekil, harp gemisi ve harp malzemesi siparişlerine taalluk eden 6 milyonluk üçüncü anlaşma için bir kanun projesinin pek yakında Avam Kamarasına tevdi olunacağını da ilave etmiştir.

Celal Bayar hükümeti için esaslı bir muvaffakiyet teşkil eden bu anlaşmalar, şu hakikatleri ispat eder:

1 – Yeni Türkiye, on beş yıllık dürüst ekonomi ve finans politikası ile kendine tam bir itibar temin etmiştir.

2 – Yeni Türkiye, on beş yıllık harici politikası ile, kendisini, başkalarını kendi haklarına riayet ettirmekte müteasıp olduğu kadar başkalarının, haklarına hürmet eden, bir sulh, istikrar ve emniyet unsuru olarak tanıtmıştır.

3 – İngiltere ile Türkiye arasında her türlü menfaat tezatları tasfiye edilerek karşılıklı bir itimat teessüs etmiştir.

“Eğer mali itibarımız tam olmasaydı City'nin serbest finans ve ekonomi adamları ile anlaşabilmek imkansızdı. Eğer Türkiye'nin beynelmilel sulh nizamını müdafaa ettiği, ve hiç kimseye karşı tecavüz kasdı gütmeyeceği bir hakikat olarak kabul edilmeseydi, Türkiye Milli Müdafasına yardıma taallük eden bir kanunun Avam Kamarasına teklif edilmesine ihtimal yoktu.

Londra müzakereleri devam ederken, ecnebi basın aleminde muhtelif neşriyat olmuştur. Esefle kaydedilmek lazımdır ki bu hususta dahi, en aykırı tefsirler, Fransız gazetelerinde çıktı. Bunlar Londra müzakerelerine, ne İngilizler ne bizim tarafımızdan asla düşünülmemeyen bazı maksatlar atfettiler; bizim beynelmilel dostluk ve ticaret münasebetlerimizin ruhunu hiç kavramamış olduklarını, bu münasebetle, bir defa daha teyit ettiler.

Yeni Türkiye, beynelmilel her türlü münasebetlerini tam bir istiklal içinde ve yalnız milli menfaat kaygısı ile tanzim eder. Alım satım işlerine hakim olan düsturları hiç şüphe götürmeyecek kadar vuzuhlu ve katidir. Bu düsturlar esas olmak şartı ile, herkesle anlaşmalar yapar. İşe siyaset karıştırmaz ve karşılıklı taahhütlerin iyi işlenmesinden gayri birşey düşünmez.

Dost İngiltere, yeni Türkiye'nin bu yepyeni zihniyetini pek iyi takdir etmiştir. Şimdiye kadar en geniş münasebetlerde bulunduğumuz diğer dost devletlerden dahi bunun aksine bir kanaat beslendiğine tesadüf etmiş değiliz. Onun için sulh politikamız gibi, milli ekonomi politikamızın dahi, yanlış tefsirlere uğratılmak istenmesine müsaade edemeyiz.

İmar ve inkişaf davamızın ihtiyaçlarına yardım edenlerin samimi alakaları bizi ne kadar kalpten mütehasis ettiğini de burada tekrar edelim. Çünkü bu alakalar, her türlü aykırı niyetlerden uzaktırlar, temizdirler; imar ve inkişaf davamızı takviye etmekle, içinde bulunduğu nazik coğrafya bölgesinin barış nizamında kati bir rol oynayan

devletimizin tarihi vazifesine layık olduğu değerin verildiğini göstermektedirler.

Evet, Information'un dediği gibi, Fransanın, dostu ve müttefiki İngiltere'yi taklit edeceği bir cihet vardır: Türkiye'nin hakikatini bilmek! Dostluk icaplarını yapanlara karşı, onun da, dostluğu, gerektiğinde, fedakarlığa kadar götürür olduğunu takdir etmek! City orada ise, Hatay buradadır: Bizi kazanmak için maliyecilerinizi değil, politikacılarınızı teşvik ediniz!"

25. 30 Mayıs 1938 – İş Yılı

Kendisinin ilk ve cumhuriyet idaresinin en büyük bütçesine ittifak reyi kazanan Başbakanımız, önümüzdeki senenin adını da koymuştur: İş Yılı!

Büyük Şef 29 birinci teşrin nutkundan yeni hükümetine birçok vazifeler tevdi etti. 1938 bütçesi bu vazifelerden içinde bulunduğumuz yıla ait olanlarını tahakkuk ettirecektir. Öyle zannediyoruz ki bütün nisbetler dikkate alınmak şartı ile pek nadir devletlerin bütçesinde milli faaliyetlere bizimki kadar yer verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu bütçelerine maaş hakimdi: Cumhuriyet bütçelerinin karakteri iş bütçeleri olmaktır. Ve 1938 bütçesi, 58 milyona yakın tahsisat kanunu ile birlikte, inşa ve imar davasının en fazla tekasüf etmiş olanlarından.

Bütçenin her maddesinden milletin alın teri damlıyor: Tamamen milli sayın mahsulü olan devlet gelirini, milli kudreti artıran işlerle, milli sayın emniyet ve hürriyetini müdafaa edecek vasıtalara sarfediyoruz. İş sulh ile, sulh kuvvet ile. Tarlalarımızı siperlerle çevirmeye mecburuz. Zayıflar sulhe değil, harbe hizmet ettiler. Nazariyeler bakidir ama, kendileri ortadan kalktılar.

Yeni iş yılının başındayız. Teşebbüslerimizde muvaffak olacağımız imanı bütün haklarımızı müdafaa edeceğimiz iradesi ile bir nisbettedir. Başaracağımız davaların başında Hatay geliyor: 1939 yılı onu kapanmış, bizi tatmin ederek kapanmış bulmalıdır. Hakkı çiğnenebilen bir millet olamayız.

İş yılının vazifelerini tanzim edecek olan daha bazı kanunlar tatilden evvel Kamutayda müzakere olunacaktır. Bunlar muhtelif faaliyetlere daha iyi bir tecanüs verecek olan, tamamlayıcı ve nizamlayıcı tedbirlerdir.

26. 1 Haziran 1938 – AFİV

Hükümet Kamutay'a geniş bir afiv layihası vermiştir. Layiha kabul edildiği zaman, Türkiye, bütün inkılap memleketleri arasında, siyasi hiç bir mahkumu olmayan tek devlet olacaktır. Bunun herkesçe anlaşılacak lazım gelen bir manası vardır.

İlk verilecek hüküm şudur: Türkiye'de inkılap rejimi istikrar bulmuştur. Fakat bu rejim kurulduğu zaman, içerde, dışarda, pek az kimseler onun muvaffak olacağına kani idiler. Her inkılap kararı verilirken.

- *Bunu millete kabul ettiremezsiniz, ve her teşebbüsün başında:*
- *İflasa mahkumsunuz, sesini, işitiyorduk.*

Şimdiki bu istikrar, on beş senelik karar, teşebbüs, kanun ve müesseselerimizin halk tarafından tamamen benimsenmiş olduğuna dalalet eder. Çünkü değişmez iki düstur, hepsinin esası olmuştur: İstiklal ve halk menfaati!

Bu afiv, rejim istikrarını bir başka cihetten de isbat eder:

On beş yıldanberi Kemalizm ideolojisine karşı, memleket ve millete daha faydalı başka bir rejim ideolojisi teklif etmek mümkün olmamıştır.

Şahsi ihtilaflar, fikir ihtilafları gibi gösterilmek için boş yere zorlanmıştır. Bir memleketin maddi manevi inşa davası, her cepheden, hiç gevşemeksizin, durmaksızın ve gerilmeksizin muvaffak olurken, rejimi tenkit etmek, ve onun aksine telkinlerde bulunmak, bu telkinlere bir hareket kuvveti vermek, ve nihayet, bu kuvvetin etrafında insanlar toplamak imkansızdı. Muvaffakiyet öyle bir delildir ki, halk karşısında, onu hiçbir mantık mağlup edemez: Nasıl ki muvaffakiyetsizlik, en iyi mantık ve muhakemenin mazur göstermeyeceği bir talihsizliktir.

Bir rejimi, niçin on beş senede Ankara gibi mükemmel bir şehir vücude getirdiniz, niçin bütçeyi iki misline çıkardınız, yahut, hiç bir istikraz yapmaksızın binlerce kilometre demiryolunu ne hakla satın aldınız ve bir o kadarını ne sebeple inşa ettiniz, neden kendi basmalarınızı kendiniz dokuyor ve şekerlerinizi kendi fabrikalarınızda yapıyorsunuz, diye tenkid etmek tabii akla gelmez. Her şeyin muvaffak olduğunu gören bu milletin içinde, hiç bir şeyin muvaffak olmadığı devri görmüş olanlar ekseriyettedir.

Yeni Türkiye'nin kurtuluş hareketini menetmek isteyen hareketlere karşı, bazan, en şiddetli tedbirler almağa lüzum gördük: Yaptığımız inkılap, şüphesiz, harb sonrası inkılaplarının en esaslısı olduğu halde, bu tedbirler, inkılap yapan bütün memleketlere nisbeten, hiç denecek kadar azdır. Gene inkılap yapan bütün memleketler içinde fikir hürriyeti en az takyid altına Türkiye'de alınmıştır. Bir müddet sonra da siyasi mahkumsuz tek inkılap memleketi olmak üzereyiz.

27. 4 Haziran 1938 – “Hatay’daki Komisyon”

Hatay’daki seçim kaydı hadiselerini takip eden herkes, birçok defalar, kendine sormuştur: Fakat bütün bu işleri, Milletler Cemiyeti namına, bitaraflıkla idare etmeğe memur İntihap Komisyonu acaba ne yapıyor? Kısaca cevap verelim: Haksızlığı meşrulaştırma...

Hatay’da seçim serbestliğine ve anlaşmalar hükümlerine tam bir riayet beklediğimiz şu günlerde, bu İntihap Komisyonunun ümitlerimizi az çok zaafa düşürdüğünü itiraf etmemek yerinde olmaz.

28. 22 Haziran 1938 – Tesbit edelim

Mesela dün şehrimize gelen Paris postasını baştan aşağı devrediniz: Fransız gazetelerinin Hatay meselesine bir maç haberi kadar yer ve değer vermediğini göreceksiniz. Fransa halkı için bir gündelik havadis mevzuu olmayan bu mesele, bizim için, iki kelime ile, milli bir davadır. Aylardan beri sınırlı bir sabırsızlık içinde, onun halledilmesini bekliyoruz. Dün ...muhterem Başbakanımız, kendini uğurlayan İstanbul gazetecilerine, ‘meselenin bir hafta on güne kadar halledileceğini’ söylemiştir...

Hemen söyliyelim ki muhterem Celal Bayar’ın sözünde bizim tarafımızdan gayet açık bir hakikat vardır: Hatay meselesine, süratle hallolunmak mukadderdir. Bu hal ne gecikebilir; ne de Türk hakkı aleyhine olabilir. Millet, Atatürk’e karşı hudutsuz bağlılığı, ve onun hükümetine tam itimadı ile, bu mukadder neticeyi beklemektedir.

29. 23 Haziran 1938 – Ağır bir Suçlama

Sadece, Hatay davasında doğrudan doğruya ve derinden derine alakalı bir devlet olarak değil, Milletler Cemiyeti’nin azası sıfatıyla de, bu komisyondan şikayetçi ve davacıyız. Komisyonun hareketlerinden mesul olanlar, yalnız Hatay Türklüğü’ne değil, Milletler Cemiyeti’nin barış ve nizam idealine dahi hıyanet etmişlerdir... Komisyon meş’um bir rol

oynamıştır. Bu rol hemen olduğu yerde durdurulmak ve onun bütün müdahaleleri derhal bertaraf edilmek lazım gelir...

Sözümüzü bitirmeden şunu da ilave edelim ki Türkiye hükümetinin Hatay'daki komisyonla alakasını kesmesinin manası, Havas'ın ⁸ izah notu ile hafifletilecek bir şey değildir. Alaka kesilmek demek, onun bütün müdahalelerinin sebep olduğu haksızlıkları şimdiden ve cihan karşısında reddetmek, onun yeni haksızlıklar yapmasına artık müsamaha etmiyeceğimizi ilan etmek ve Milletler Cemiyeti'ne, bu komisyonun kendi davalarına hıyanet etmekte olduğunu hatırlatmak demektir. Bahis mevzuu nazari münakaşalar değil, vakalar ve hadiselerdir: Komisyonla alakamızı kesmekle Milletler Cemiyeti davasına yeni bir hizmette daha bulunmuş olduğumuza kaniiz.

30. 25 Haziran 1938 – Le Temps yanılıyor

21 tarihli Le Temps gazetesinin Hatay meselesine dair yazdığı başmakalenin pek küçük bir hulasasını ajans haberi olarak neşretmiştik. Yazının tam metni dün elimize geçti. Okuduk ve bazı fıkraları üstünde dikkatle durduk... Le Temps gazetesi, bir defa, Hatay seçiminin bütün mesuliyetini Ankara'nın üstüne atıyor. Gerek Fransız memurları, gerek komisyon, hepsi, vazifelerini bitaraflıkla görmüşlerdir. Fakat seçim işini karıştırıp güçleştiren nokta, Ankara Hükümeti'nin Türkler lehine ekseriyet kazanmak iddiasında bulunmasıdır.

Le Temps gazetesinin baş makalesi bize yeni şeyler öğretmiş değildir. Fakat tuttuğumuz yolun ne kadar doğru olduğuna ve bunun gerektireceği neticeler karşısında hiç bir vicdan rahatsızlığı hissetmemekliğimiz lazım geldiğine bizi bir defa daha inandırmıştır.

31. 27 Haziran 1938 – İkinci Tasfiye

Dün biri Antakya biri Cenevre'den iki yeni haber aldık. Antakya'dan gelen telgrafta Hatay Halkevi Başkanı ile seçim bürolarındaki Türk cemaati mümessilleri tarafından Antakya'da komisyon reisliğine, Cenevre'de Milletler Cemiyeti Umumi sekreterliğine, Kole'ye ve Antakya Türk Başkonsolosluğuna bir protestoname gönderildiği bildirilmektedir.

... ikinci tasfiye de yapılmıştır. Birinci tasfiye, Fransa ile Türkiye arasındaki anlaşma menfaatlerini takdir etmeyen ve gerek bu menfaatlere gerek iki devlet arasındaki anlaşma esaslarına karşı mücadele açan mahalli otoritelerin vazifelerine nihayet verilmekle yapılmıştı. İkinci

tasfiye; müzakereler devresinde herhangi iyi bir netice elde edilmesine , müdahaleleri ile, engel teşkil eden komisyona işten el çektirilmekle tahakkuk etmiş bulunuyor.

Onbeş senedenberi komşularının dostluk ve emniyetten ve kendi say ve nüfuz bölgesinde sulhün müdafaasından gayri hiçbir gaye gütmeyeği bilfiil sabit olmuş olan Türkiye'nin, bu vazifesinde takviye edilmesi ve bu politikasının, kendisi hakkında yanlış ve zaaf verici telakkilere yol açmadığı hususunda temin edilmesi lazımdır. Hatay, Fransa'nın elinde büyük bir fırsattır.

32. 1 Temmuz 1938 – Başbakanın Nutku

Başbakanımız Celal Bayar'ın son nutku, siyasi hayatına aid vesikaların en mühimleri arasında yer tutacaktır.

Üslubun üç vasfı hemen dikkate çarpıyor:

Açık, kati ve samimi olmak!

Nutuk, devletin belli başlı meselelerinden hemen hepsine ve esasında temas edilmiştir. Öyle zannediyoruz ki metni olduğu gibi okuyanlar, onun herhangi bir noktasının yeniden tahlil veya tefsir edilmesine lüzum hissetmemişlerdir.

Cumhuriyet hükümeti 1938 yılında 300 milyon lira harcayabilen bir hazne seviyesi elde etmiştir. Yeni rejim, bu yekunun 3 de birinden biraz fazla rakamla başlamıştır. Bunun manası büyüktür: Bizler Türkiye'yi baştanbaşına, maddi manevi inşa edilmek vaziyetinde bulduk. Emsalsiz bir hız ve hamle ile çalışmak, normal say değil, adeta harb fedakarlığı şartları içinde uğraşmak mecburiyetinde idik. Böyle hallerde alınan tedbirler eğer pek iyi dikkat edilmezse, bir taraftan parlak ve ani semereler verirken, diğer taraftan milli kudreti tüketir. Halk yığınlarının, mütemadiyen, kahramanca hayat gerginliği içinde yıpranarak, gelecek nesiller hesabına ıstırap çekmelerine imkan var mıdır? Halbuki, bunu cihana ilan edebiliriz, bütün nisbetler göz önünde tutulacak olursa, Türkiye on beş yıl içinde, yapılabilecek olanın azamisini vücuda getirmiştir ve bu inşa faaliyetlerini, milli kudreti yıpratıcı ve tüketen değil, zevklendiren ve canlandıran tedbirlerle tanzim etmiştir. 10 milyona yakın vergi indirirken, gelirimizin eksileceğinden tasalanmıyoruz. Demiryollarımıza kadar her şeyi kendi paramız ve emeğimizle yapıyoruz. Sivil ve harb sanayimizi kurmakta devam ediyoruz. Beynelmilel itibarımız, Osmanlı İmparatorluğu'nun son asırlarda hiçbir zaman

erişemediği kadar mükemmeldir. Kuvvetli, ileri ve garblı bir Türkiye'nin medeni alem içinde, kendi hissesine düşen milli ve insani vazifelerini yaparak, devam ve istikrar şartlarını her gün daha fazla takviye ederek, dünyada kendine layık yeri almış olduğuna hiç kimsenin şüphesi kalmamıştır.

Celal Bayar'ın nutku, mümkün olsa da, 1908 ile 1914 arasındaki Meşrutiyet devrine dönüp, orada okunabilse! Bizim on beş senemizin Meşrutiyet'te, hiç olmazsa asra yakın bir müddetle ölçülmüş olduğunu hatırlatırız.

Fakat bugün dahi asra yakın ölçüler çerçevesi içine giren sayısız hizmetler karşısındayız. Onları başarmak için lazım gelen madde, kültür ve ruh kuvvetine sahip olduğumuza şüphe etmek artık en bedbinlerin bile aklından geçmez: Kendi mazimizin en büyük değeri, belki meydana koyduğu eserlerinin üstünde değeri, Türkiye'nin istikbali için sarsılmaz bir inanca olmaktadır. Mazi bize istikbali, esas ve hedeflerini Atatürk'ün hazırlamış olduğu muazzam istikbali gösteriyor ve kalplere ona mutlaka varmak emniyet ve huzurunu veriyor!

Bir Hatay gölgesi var: O da göklerimizden mavisi üstünden çekilecektir. Celal Bayar, Kamutay'a, 29 ilkteşrinde, 300 milyon lira bütçe, 100 milyonluk kredi, ve Hatay Senesi'nin yeni saadet haberlerini verecektir.

34. 7 Temmuz 1938 – Kati Safha

Atatürk 1 Kasım 1937 Nutku ile bizi vazifeye çağırdığındanberi, milli meselelerdeki şuur ve disiplin seviyemiz, sebat ve irademiz, sinir kuvvetimiz yeni bir imtihandan daha geçti. Muvaffak oluşumuzun sırrı, inkilabçılar rolünü kaybetmemekliğimizdir. Bir dava milli vasfını aldığı vakit nasıl hallolunur, bunun usul ve düsturlarını Atatürk mektebinde öğrenmişizdir: İlk şart, davanın haklılık ve doğruluğu kadar, onu kazanmanın, milli hayat için bir zaruret olduğuna inanmak ve bağlanmak, milletin bütün kudretlerini bu uğurda seferber etmektir.

Bir millet haklarını müdafaa edebildiği kadar hür ve şerefli kalır. Hatay, Türk inkılabının en eski davasıdır. Milli misak ve istiklal davalarımızla yaşattır: Bu hakikati unutarak, onu, Türkiye Cumhuriyeti'nin artık barışçılar safından ayrılmış olduğuna bir delil diye göstermek isteyenler olmuştur. Bizim milli hürriyet ve hudutlara ve umumiyetle barış nizamına bağlılığımızı gösteren eskive yeni misaller karşısında bu iddia, taraftar kazanmadı. Hayat münakaşasını barış usulleri içinden çıkarmamak

hususunda, sabrımızı tüketen bütün tahriklere rağmen muvaffak olduk. İkisini beraber yürüttük: Sulh kadar kendi hakkımızı, hakkımızı kadar, sulhu müdafaa ettik!

Sulhun müdafaaasında Fransa ile elbirliği etmekte ancak zevk duyarız. Suriye'nin hür ve rahat olmasını isteriz. Milletler Cemiyeti'nin en buhranlı zamanlarında onun şerefini müdafaa için nasıl gayretler sarfettiğimiz malumdur. Eğer Hatay münakaşasında, bu münasebetlerimizin hepsi bahis mevzuu olmuşsa, bundan istidlal edilecek şey, Hatay davasının Türkiye için ifade ettiği hayati ehemmiyetten ibarettir.

Aynı menfaat ve münasebetlerin daha iyi inkişafı namına, davanın ikinci kati hal safhasının da süratle tanzim edilmesini temenni ederiz. Bu tanzim işi bittikten sonra, Doğu Akdeniz'de sükun ve emniyet en iyi inancalarından birine, yani Türkiye - Fransa ve Suriye elbirliğine kavuşmuş olacak, senelerdenberi Türkiye'nin bütün hudutlarında hüküm süren huzur havası, nihayet, memleketimizin bu kısmında da her taraf için aynı derece olan faydalarını hissettirecektir. Biz hak ve şeref davalarımızda ne kadar titiz isek, o kadar samimi bir dost, o kadar iyi bir komşu, söz ve ahid vefası milli ahlakının baş vasıflarından olan bir dost ve komşuyuz. Bilhassa, aksi telkinler anında, akıl sağlığı ve samimi his saflığı bulandırılmak istenen Suriye halkının mürşitlerini bu satırlar üzerine düşünmeğe davet edelim.

Irak ve İranla Türkiye arasındaki kardeşliğin ifade ettiği mana üzerinde dursunlar: Biz kendimiz başkaları zararına menfaatler aramak değil, Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras kalma bütün menfaat tezadlarını tasfiye ederek, komşularımızla tam bir emniyet istikrarı şartlarını elde etmeğe çalıştık. Fakat bu emniyet istikrarı şartlarının başında, onu zayıflatacak bütün meseleleri son pürüzlerine kadar halledip ortadan kaldırmak gelir.

35. 13 Temmuz 1938 – Kimya Sanayii

Ekonomi Bakanı B. Şakir Kesebir 10 Temmuz Pazar günü İzmit'te Türk kimya sanayiinin temellerini atmıştır. İzmit klor ve sudkostik fabrikaları malum olduğu üzere ilk beş senelik endüstri planının beşinci ve son şubesini teşkil etmektedir.

Yeni fabrikaların istihsal edeceği kimyevi maddelerle mürekkeplerinden birçok sanayi işlerinde istifade ettikten başka milli müdafaa ihtiyaçlarımız bakımından da büyük bir eksiğimizi tamamlayacağız: Zehirli gaza zehirli gazla karşı koymak veya gazlı bölgeleri temizlemek imkanlarını bize klor

fabrikasının istihisalleri verecektir. Sekiz sene kadar var, büyük bir memleketin başlıca hükümet adamlarından biriyle yeni Türkiye hakkında görüşürken muhatabım bir aralık bana sordu:

- *Kimya sanayiiniz var mı?*
- *Henüz başlamadık.*
- *O halde milli müdafaadan nasıl emin olabilirsiniz?*

Demir ve çelik ve ona tabi sanayi ile kimya sanayiinin bir milletin kültür seviyesine icra edeceği tesiri de hesap etmek lazımdır. Bunlar ince ilim, fen ve ihtisas unsurlarının çoğalmasına hizmet edecektir. Böyle sanayii olmayan milletler için, mekteblerin nazari dersleri ne kadar mükemmel olursa olsun garb, daima bir muamma olarak kalır ve bu muamma ancak kimya ve elektrik pratikleriyle çözülebilir.

Yeni Türkiye inşasının ⁹ iskeleti çoktan bitmiştir: Bu sanayi ile şimdi onun kaplamalarına geçtik. Bu bina, üniversite ve sanayi kültürünün esaslanmasiyle tamamlanacak ve işte o zaman yeni Türkiye yeniçağ medeniyetinde Atatürk'ün işaret ve tayin ettiği yerini alacaktır.

36. 2 Ağustos 1938 – Selanik Anlaşması

Bu temmuzun 30 uncu günü Selanik'te, yalnız Balkanlar değil, bütün sulh alemi için pek mesut bir hadise cereyan etti: Balkan Antantı daimi konseyinin reisi ve Yunanistan Başvekili ve Hariciye Nazırı Mösyö Metaksasla Bulgaristan Başvekili ve Hariciye Nazırı Mösyö Köseivanaov arasında dün tafsilatını vermiş olduğumuz anlaşma imza edilmiştir.

...bu anlaşma, Bulgaristanla diğer Balkan devletlerinin, Balkan sulhünü takviye etmek ve itimat esasına müstenit mesai birliği politikası yapmak hususundaki müşterek arzuların ifadesidir... Atatürk, kendi hükümetlerini Balkanlar sulhu davasının Bulgaristan elbirliğiyle kuvvetlendirmesi zarureti üzerinde her zaman hassas bulunmuştur. Başvekilimiz Celal Bayar'ın Dışbakanımızla birlikte geçen nisan ve mayıs aylarında Yunanistan, Yugoslavya ve Bulgaristan'a yapmış olduğu seyahatinde aynı maksat için nasıl çalışmış olduğu da malumdur.

Bu anlaşma ile Bulgaristan hakkındaki askeri tehditler ve müsavatsız vaziyetler tamamen kalktığı gibi, Balkanlarda artık askerlik dışı bölgeler

⁹

Atay'ın sözünü ettiği inşaat, 13 Mart 1939 tarihinde gizli bir Bakanlar Kurulu kararnamesi ile durdurulacak (Bak. "demokrat" TÜRKİYE Sayı 19. Sh 32) ve taa 1950-60 dönemine kadar bekletilecektir; Anıtkabir gibi.

de kalmamakta olduğundan Lozan muahedesinde halli atiye bırakılmış olan işlerden son muallak olanları da kökten ve dostça bertaraf edilmiş bulunmaktadır.

37. 4 Ağustos 1938 – Metaksas İdaresinin Yıldönümü

Dost ve müttefik Yunanistan bugünkü rejiminin üçüncü yıldönümünü kutlamaktadır....Kardeş milletin refah ve saadetini derin bir kalp alakası ile arzu eden Türkler, nizam ve say devrinin mukadder feyizlerini vererek temadi etmesini temenni ederler.

38. 25 Ağustos 1938 – Bizim İzmir

Gazininun taraçasından Lozan kapısına doğru bakıyorum: Gazetelerde 1938 İzmir Fuarı havadislerini okuyanlar, acaba bu eserin ehemmiyetini takdir edecekler midir?

1938 beynelmilel İzmir Fuarı'nın benzerini bulabilmek için Balkanları aşmak, hiç olmazsa İtalyan Bari'sine kadar gitmek lazım.

Açılış günü Kocaeli mebuslarından bir arkadaşımız, koca şehirde tek bir oda bulamadığı için vapurla İstanbul'a döndü... gelecek sene, Kordon boyunda şimdiki şehir gazinosunun yerinde 100 odalı mükemmel bir otel bulacağız. Gerek fuarı inkişaf ettirmek, gerek İzmir turizmini hareketlendirmek için ikamet şartlarını halletmek zaruret halini almıştır.

Burada İzmir belediyesinin, şehir içinde ucuz ve iyi nakliyat işini bütün belediyelerimizden daha iyi başarmış olduğunu kaydetmek isterim. Mazotla işleyen zarif otobüsler, rihtım boyunu adeta süslemektedirler. Denizbank'ın yeni almış olduğu üç vapur da pek uzun zamanlar için deniz nakliyat işlerini tanzim etmiş bulunuyor.

Vali ve Belediye Reisi'nin, İzmir'de içtimai hayatı kuvvetlendirmek için başarmak üzere oldukları bir teşebbüs de İnciraltı plaj ve otelidir. Burası deniz yoluyla beş on dakikalık mesafede, İzmir'e hem deniz, hem kaplıca banyoları temin edecek hakiki bir istirahat ve eğlence merkezi olacaktır. Sıcak su biraz gerideki Ağamemnun kaplıcalarından alınıyor.

39. 31 Ağustos 1938 – Zafer Nesli

Bu zaferle 16 senede herşey mümkün olmuştur:

Hür, ileri, mesut ve kuvvetli Türkiye bu zaferin eseridir. Eğer zafer olmasaydı, Türkler Sevr sömürgesinin esirleri olarak sürünecekler, Boğazlar'dan ve garbi Anadolu'nun münbit topraklarından steplere doğru atılacaklar, onlara bir daha hayat hakkı vermemek için cihan milletleri ahdedeceklerdi.

Zafere ve onun tek ve tam sahibine borçlu olmadığımız hiç bir şey yoktur. Herşeyi bırakınız, şerefli insanlar olarak ancak bu zaferdenberi yaşıyoruz.

Türk milletinin yeni zamanlar tarihi ikiye ayrılacaktır: Zaferden evvel ve zaferden sonra!

Biz ondan evvelini de sonrasını da tanıyoruz. Osmanlı bozgunlarının meyus havası içinde doğup büyüdük. Halkta kahramanlık ruhu ölmüş değildir. Fakat devlet ve onun bütün müesseselerinde teslim ve tevekkül esastı. Garp aleminin müsaade ettiği kadar yaşamak, onun gazabını uyandırmamak ve sinip beklemek! Ah şu devletler aralarında uyuşmasalar, birleşmeseler ve bizi paylaşmasalar... Yahut aralarında bozuşsalar, boğuşsalar ve bize bir kaç sene rahat nefes aldırsalar... Bozgunlar yavaş yavaş devletin bütün idaresini yemiş ve yıpratmıştır. Halk galeyanları ve isyanlarıyla, tehlikeli alametler gibi telakki olunmaktadır. Devlette ve onun güzidelerinde inanmak kuvveti sonuna kadar tükenmiştir.

Zafer terbiyesinde yetişen bugünkü nesilden bir genç ile bir Osmanlı güzidesi karşı karşıya geldikleri zaman tezat ne kadar göze çarpıyor.

Hudutsuz bir inanış gururu bütün memleketi kaplamıştır. ¹⁰

Ruhlarda Osmanlı ürküntüsünden eser kalmamıştır. Her tarafta kurtuluş iradesi, yalın bir kılıç gibi parlıyor.

Türk milleti yaşamak hakkı için isyan etmiş: fakat zafer onu başkalarıyla beraber kendisinin de şüphe ettiği kudretlerine inandırmıştır. Zaferin sancağı altında yirminci asır insanlığının en şerefli vatanlarından birini kuruyor ve onun üstünde garp medeniyetinin ileri devletlerinden birini inşa ediyoruz. Temel odur, maya odur. Böyle bir zafer bütün bir milli tarihe کافی bir şan kaynağı olabilir. Cihan harbi zaferinin neticesinden Türk milletinin hayatını kurtarmış olan zafer! Cihana

rağmen kazanılmış olan zafer! Maddi manevi bütün sebepleri yalnız Türk milletine, onun faziletlerine ait olan zafer!

Bu faziletlerin kendisinde şahlanmış olduğu Kurtarıcı'ya şeref bağlılığımızı bir daha ilan edelim.

40. 4 Eylül 1938 – Cumhuriyet Devri

Cumhuriyet devri, bütün Anadolu'da Osmanlı devrinden asayiş ve umranla ayrılıyor. Birkaç gün içinde Ege kıyılarından Dersim dağlıklarına doğru, İzmir, Manisa, Kayseri, Malatya ve Elazığ merkezlerine uğradım... Manisa'da Vali Dr Lütfü Kırdar'ın bir buçuk senelik eseri, vaktiyle yangın külleri içinde bırakmış olduğum bu zengin kasabaya yepyeni bir manzara vermiştir. Dr Kırdar, yollar, bahçeler, resmi yapılardan başka Manisa'nın içtimai müesseselerini vücuda getirmiştir. Bir medeni insan, esaslı hiçbir mahrumiyet duymaksızın bu kasabada oturabilir.

Bizler bir medeniyet ve kültür mücadelesinin içindeyiz:

Kemalist Türkiye'yi maddeten ve manen inşa ediyoruz....

İmar plan ve programlarını tahakkuk ettirmek adeta bir mistik kuvveti almıştır. Bu hareketi merkezden kuvvetlendirmek lazım. Bilhassa Anadolu umranını fena mimar ve fena abidecilerden korumak, hükümet ve belediyelerin iyi niyet sahibi adamlarının yerli sanatkar demagojisi ile sömürülmesine müsaade etmemek lazım...

Anadolu merkezlerinde Cumhuriyet devrinde, yeni halk mümessileri tabakasının eski eşraf ve ayan elinden bizim gençliğimize intikal etmiş olması da delalet ediyor ki inkılap, onu anlamış olanların memleket kadrosunu istila etmiş olması ile emniyet altında bulunabilir. Anadolu, böyle bir şuurlular sınıfının, halka rehberlik etmeye başladığını anlatan bir manzara gösteriyor.

41. 21 Eylül 1938 –Üçüncü hamle ¹¹

Sayın Başbakanımız üçüncü ve dört senelik programın ana hatlarını gazetelere tebliğ etti.

¹¹ Aynı Tarihi dergilerinde Falih Rıfki Atay'ın "4 Senelik 3 Numaralı Plan" hakkında bir makalesini yok. Milli Kütüphane'de ULUS Gazetesi'nin Eylül 1938 cildine bakınca aşağıdaki çok ilgi çekici makaleyi buldum. Bir ibret belgesi olarak aşağıya alıyorum.

Program, son 1 İkinciteşrin nutkunda yeni hükümetin faaliyet mevzu ve istikametlerini tayin eden Şefimiz tarafından tasvip olunmuştur.

Yeni program dört esas üstüne kurulmuştur:

- 1- Yeni fabrikalar,
- 2- Madenler,
- 3- Nakliyat
- 4- Zirai endüstriler.

Bunlara Ankara'daki memur meskenleri meselesinin kısmen hallini temin eden inşa planı ilave edilmiştir.

Yeni sanayileşen memleketlerden birinin yüksek bir şahsiyeti demiş ki: "Siz de bizim gibi uzun bir gecikmeyi telafi için süratle sanayileşmeye mecbursunuz. Bu o kadar kolay bir şey değildir. Siz de, bizim gibi, yaptıklarınızdan birçoklarını yıkacak, yeniden yapacaksınız. Bu yanılma masraflarını göze almak lazım!"

Halbuki bizler fabrika yıkmak değil, kurduğumuz fabrikaları genişletmek veya sayılarını artırmak mevkiinde bulunuyoruz. Uzun uzun hesap etmeksizin ve gerek toprak, gerek piyasanızın imkanlarını bin kere ölçüp tartmaksızın hareket etmedik ve edemedik: Çünkü milli kudretleri son derece titiz bir tasarruf hissiyle kullanmak zaruretindeyiz.

Memlekette her şey yapılmak lazımdı ve hepsi tarafımızdan yapılacaktı.

Yeni Türkiye'nin sanayileşme ve diğer her türlü ekonomik teşebbüsleri, işte bu sebeptendir ki, hem içerde hem dışarda sarsılmaz itimat uyandırmıştır: Hükümet bir teşebbüse giriştiği zaman millet onun mutlaka başarılacağını bilir ve dışarı alem, bu teşebbüsün milli ihtiyaç ve kudretle ölçülü olduğuna kanaat eder. Dikkatli, hesaplı ve muvaffakiyetli hareketlerimiz, başlangıçta Türkiye havasını kalın bir sis tabakası gibi tamamen kaplamış olan şüphe ve tereddüdü izale etmiştir.

Üçüncü hamleye, bir sene müddet kısaltarak, başlıyoruz. Program tahakkuk ettiği devirde, 80 milyonun büyük bir kısmı memlekette sarfolunacak, her tarafta halkın iş ve kazancı artacaktır. Program tatbik olunup bittikten sonra Türkiye'nin ekonomik, endüstriyet kudreti, refahı ve ancak bunlarla mütenasip olursa itimat edilecek olan milli müdafaası artacak,

Atatürk devletinin inşa davasının bir kısmı daha halledildikten başka, beynelmilel itibar ve nüfuzu yeni bir inkişaf bulacaktır.

*Hükümetlerin müspet faaliyet programları daima nikbinlik ve şevk verirler: Fakat eğer bu programlar, daha evvelkilerinde yüzde yüz muvaffak olmuş olan idarelerin pişkin tecrübelerinin de mahsulü iseler, bu nikbinlik ve şevke hiç bir kuru hayal hissesi katılmaz ve **herkes 1942 senesini Celal Bayar hükümeti programının tahakkukundan sonra alacağı yeni umran ve hareket manzarasında görür.***

Üçüncü hamlemizi ilk ikisinden daha kolay, daha zahmetsiz olarak başaracağız.

Şüphesiz 1942'de yeni Türkiye'nin işi bitmiş olmayacak, bilakis o güne kadar yaptıklarımızın daha birkaç mislini yapmağa derhal hazırlanmak zarureti hissedilecek: Fakat çalışma ve muvaffak olma stajımızı galiba artık tamamlamış olacağız, ki milli kalkınmanın asıl olan sermayesi budur.

42. 28 Eylül 1938 – Harp mi? Niçin?

...Eğer mesele Çekoslovakya'daki Almanlar meselesi ise harb beklemek doğru değildir. Eğer bu bir vesiledir de hakiki hedefler başka ise harb olur... Öyle görünüyor ki totaliter rejimlerin dinamizmi karşısında garb demokrasilerinin meskenetinin de bir hududu olabilmemiş.

Biz Alman devlet reisinin sözlerine itimat ediyoruz ve Almanya'nın Südetleri kurtarmaktan gayri davası ve geri kalan teferruatın da bir cihan harbi faciasına değeri olmadığı için Avrupa sulhunün can çekişmekte olduğunu zannetmiyoruz.

43. 10 Ekim 1938 – Tasfiyenin Sonu

Münih tasfiyesinden sonra Beneş iktidarının manası kalmamıştır. Bu istifalar, Beneş ve arkadaşları tarafından bir teessür, veya vatandaşları tarafından bir hiddet eseri değil, tasfiyenin tamam olmasıdır.

Yeni Çek ve Slovakya ne kadar kalacak? Mevcudiyetinin yeni garanti şartlarını nerede ve nasıl arayacak? İlk günlerdeki sinir buhranının sebep olduğu neşriyata büyük bir ehemmiyet vermek doğru olmasa bile, Çek ve Slovakya'nın diğer bazı küçük Avrupa devletlerinin daha evvel yaptıkları gibi, realitelere daha uygun bir politika takip edeceğine şüphe yoktur. İktidardaki değişiklik, şimdiye kadarki ahvalden bizzat Mösyö Beneş ve

*arkadaşları mesul tutulageldiği için, Alman hiddetini hafifletecek, Berlin-Roma mihverinin Çekoslovakya'ya daha başka bir nazarla bakmasına sebep olacaktır.*¹²

44. 12 Ekim 1938 – Yeni Kredi Münasebetiyle

Alman Milli İktisat Nazırı Dr Funk'un ziyareti, daha ilk gününde müspet semerisini vermiştir: Almanlar Türkiye'ye 150 milyon Marklık bir kredi açmaktadırlar. Hükümetin endüstri, nafıa ve milli müdafaa ihtiyaçları için kullanılacaktır.

Böyle bir kredi en başta açan ve açılan iki devlet arasında dostluk münasebetlerinin karşılıklı itimat hislerinin kuvvetini ispat eder. Bundan başka Türkiye'nin inşa ve umran işlerinin daha süratle tamamlanmasına yardım, Türk müstahsilleri için de yeni bir teminat teşkil eder. Hülasa milli say için her bakımdan faydalı bir şeydir.

Hiç şüphe yoktur ki Türkiye kendi inşa ve umran faaliyetlerinin semereli ve muvaffak seyrine ve bu faaliyetlerle hergün daha artan milli müdafaa kudretinin hiç kimse için zararlı olmadığına, bilakis beynelmilel sulh ve emniyet için bir hizmet vasıtası teşkil etmekte olduğuna herkesi inandırmıştır. Cumhuriyet rejimi ile eski rejim arasındaki farklardan biri, eski işsiz Anadolu'nun dağlarındaki silah sesi akislerinin şimdi, kazma sesi akisleriyle değişmiş olmasındadır. Küçük Asya'nın milli ve coğrafi bütünlük, birlik ve tamamlığını, maddi ve manevi inşa ile hakikatlendirmek, Atatürk inkılabının milli olduğu kadar insani eseri olarak tarihte hakiki şeref mevkiini alacaktır. Çünkü o, yapıcı ve yaratıcı iradesini dokunduruncıya kadar, hiç kimse Küçük Asya için böyle bir talih tasavvur etmemiştir.

Nitekim Dr Funk da diyor ki:

12

ATAY bu satırları 9 ekim 1938 günü yazmıştır. 19 Haziran 1938 günü Romanya Kralı Karol Artatürk'ü ziyaretle kendisinden Beneş'i uyarmasını rica etmiştir, Südetler konusunda Hitler'e zorluk çıkarmaması için. Başka deyimle ülkesinin önemli bir bölümünü Almanlara peşkeş çekmesi için. Atatürk bu talep karşısında sinirlenmiş ve kralı nazik bir şekilde reddettikten sonra, Dışişleri Bakanı Aras'a

"İyi söylemedim mi? Çekoslovak Cumhurreisi'nden ne istiyorlar? Bir devlet reisinden kendisine emanet edilen vazifeyi ihmal etmesini mi bekliyorlar? Bu nasıl şey?"

demişti. 19 Ağustos 1938 günü Almanya Çekoslovakya'nın Südetlerin yaşadığı topraklarını işgal etti. 29 Eylül 1938 günü ise İngiltere Başbakanı Münih'te Almanya'nın Çekoslovakya'yı işgal etmesine göz yumdu. Kabullendi. Bkz Demokrat Türkiye Dergisi Sayı 19. Atay'ın son iki yazısının tarihleri ve içeriği olayları çok yakından takip ettiğini göstermekte. M.A.D.

“Türkiye’nin bu yapıcılık devrinde milli ekonomiye büyük bir rol isabet etmektedir. Milli ekonomi, Türkiye’nin kalkınma hareketinde milletin refahına ve devletin emniyetine hadim bulunmaktadır. Türkiye’nin her tarafında bütün kuvvetler kudretli bir milli ekonomi vücuda getirmek için mükemmel bir surette birleştirilmiş ve teşkilatlandırılmıştır. Türkiye’nin vasi tabii zenginliklerinden daima artan bir tempo ile istifade edilmektedir.”

Milli iktisadiyat daima bir yükseliş arz etmektedir. Memleketin sanayileşme programı süratle ilerlemektedir.

Türkiye’nin mali vaziyeti sağlam esaslara istinat etmektedir

İşte bu Türkiye’dir ki aynı sene dolmadan iki büyük ve dost milletten yüksek krediler temin etmeğe Türkiye’de iş ve istihsal davalarımıza yeni bir hız verecek, vazife ve hizmetlerimizi görmek hususunda bize yardım ve kolaylık temin edecektir.

Sayın Nazırın dediği gibi:

“Aktedilecek olan kredi mukavelesi sayesinde Türkiye’de büyük ve ehemmiyetli sinai ve askeri tesisat vücuda getirmek mümkün olacak ve bu suretle istihsalat, ticaret ve münakalat vasi mikyasta artacaktır.”

Bu kredi, tabii istihsalat ve ihracat esasına istinat etmekte olduğundan bilamüşkülât fiil sahasına çıkacak ve her iki memleketin nefine hizmet edecektir. Alman zimamdarlarının Türkiye’nin inşa ve umran faaliyetleriyle yakından alakasına delalet eden bu tezahüre layık olduğu değeri vermek lazımdır.

45. 26 Ekim 1938 – Milli Mukavemetler

Çin davası bir buçuk yaşına basıyor. Japonlar şimdiye kadar nereyi istedilerse işgal ettiler. Fakat Çin nasyonalistlerini mukavemetten vaz geçiremediler.

Japon hedefi nedir? ¹³ Çini, Japon endüstrisi ve ticaretinin sahası olarak kullanmak ve onu gerek Rusya gerek Avrupa ile her türlü politika birliği şartlarında ayırmak ve Asya davasında kendisi ile birlikte harekete mecbur etmek.

13

Japonya’nın 21 inci yüzyılda emelleri aynıdır. Tüm Uzakdoğu!

46. 29 Ekim 1938 – 15

Bugün Cumhuriyetin on beşinci yıldönümünü kutlayacağız.

Tarih, geçen bu devri, Türk milletinin altın çağı olarak anacaktır. Çünkü, 29 İlkteşrin, bizim için, yalnız bir rejim değişikliği değil, kurtuluş eserinin birliğini, bütünlüğünü ve edebiliğini ifade eder. Şimdi 17 milyon kalp, bu eserin tek ve tam sahibi Atatürk için, sevgi, minnet ve aht ile çarpıyor.

15 sene içinde, Türk milletinin maddi manevi kurtuluş ve hürriyetlerine nizam veren müesseselerin hepsi kurulmuştur ve bu müesseseler arasındaki vahdet, tecanüs ve ahengi en iyi, rejimimizin adı temsil eder.

Cumhuriyet!

İnkıraz denilen müthiş facianın ümitsizliği içinde, bir milli kahraman bulmak her vakit nasip olmaz. Fakat bu kafi değildir; milli kahramanın, cihan harbini kazanan orduların elinden, kati bir zaferle, anayurdu kurtarabilecek bir deha sahibi olmalıdır. Böyle bir zafer, bir faniyi hangi şahsi saadetlere erdştirmez? Hayır, Türk milli kurtuluşunun kahramanı ve başbuğu, bu zaferin daha çetin ideal cihetlerinde sadece bir silah telakki edecek kadar inkılapçı da olmalıdır. Atatürk, o mucizedir.

Fakat bir kahraman, bir başbuğu ve bir inkılapçıya, cihanı hayrete düşüren böyle bir eseri vücade getirmek için de Türk milleti lazımdı. Atatürk, inkılaplarını yaparken, onların hayatiyetini Türk milletinin, herkesten ve hepimizden çok kendisi tarafından tanınan faziletlerinde aramış ve bulmuştur.

İki cümlemizi tekrar edelim: Atatürk vatani, zaferiyle; milleti ise, inkılapları ile kurtarmıştır. Cumhuriyetçiler, kalplerinde, zaferin fedakarlık ahlakını ve kafalarında kemalizm inkılaplarının fikir disiplinini muhafaza ederek, büyük inşayı tamamlayacaklardır.

Şimdi, hep beraber, on yedi milyon, hepiniz, kadın, erkek ve çocuklar. O'na dönünüz; her isimden mukaddes O'na, Atatürk adına, ahdinizi tekrarlayınız :

Cumhuriyetçiyiz, milliyetçiyiz, devletçiyiz, laikiz, inkılabçiyiz.

Bu and, bu topraklarda milli varlığın, milli hürriyetin , şan ve refahın insanı bütün değerlerin müdafaası demektir.

Bugün sevininiz, koşunuz, eğleniniz yarın gene çünkü şevk ve hamle ile, yirminci yıldönümünü hazırlamaya başlayacaksınız.

47. 30 Ekim 1938 – Orduya Mesaj

Büyük Reis, Cumhuriyet'in on beşinci yıldönümünde Türk ordusuna sevgi ve itimat hitabını bir daha tekrar etti. Bu hitabın içinde Başbuğ'un bir ve değişmez emri vardır:

Kurtuluş nizamını iç ve dış her türlü tehlikeler karşısında korumak!

48. 2 Kasım 1938 – Kamutay'da

Kamutayın beşinci devre dördüncü toplantı yılı, Atatürk'ün, sayın Başbakanımız tarafından okunan nutku ile açılmıştır. Büyük Reis, millet mümessillerine geçen seneki nutku ile esaslarını tesbit etmiş olduğu hükümet programının zengin ve müspet icraat bilançosunu vermekte ve yeni faaliyet istikametlerini işaret etmektedir.

Bilhassa her şeyi yeniden yapmak mecburiyetinde bulunan memleketler için, milli kalkınma davasının prensiplerini ve tatbik sistemini tesbit etmek ne kadar basiret, dikkat ve zamana ve bilhassa hakiki bir millet reisinin rehberliğine ihtiyaç gösterdiğini cumhuriyetimizin on beş senelik tarihi bize öğretmiştir. Fakat öğrendiğimiz diğer bir nokta da, bu prensipler ve sistemde isabet edilmişse, tecrübe ve muvaffakiyetler bu isabete halkı inandırmış ve bütün milli faaliyetleri şuurlu bir emek birliğine sevk edebilmişse, kalkınma eseri büyük bir hızla inkişaf eder; ilk kararsızlık ve münakaşa anlarında uzak, güç veya imkansızlık zannolunan işlerin başarıma sürati herkesi hayrete düşürür.

Atatürk, 1 İkinciteşrin nutukları ile yeni Türkiye için, safha safha, tam bir inşa planının prensiplerini ve tatbik metodlarını tayin etmiş ve hiç bir vakit başımızdan eksik olmayan yüksek murakabe ve irşadı ile onların realizasyonunu takip ve temin etmiştir. Bu nutuklar, milli kalkınma davasının, her bakımdan, mütemadi, muntazam ve tecanüslü nasıl bir inkişaf seyri gütmekte olduğunu gösteren vesikalar olduğu kadar, ilerisi için de en sağlam hareket düsturlarıdır.

Atatürk'ün nutkundaki bahisleri derin bir dikkatle dinleyen millet mümessilleri, bazı noktalarda coşkun tezahürlerde bulundular: Ordu,

Hatay ve Türkiye'nin sulh politikası prensiplerine ait fıkralar, bu tezahür vesilelerinin başında geliyor. Atatürk'ün milli müdafaa davası tecavüz ruhundan ne kadar uzaksa, sulh ve emniyet davası da zaf ve hayal unsurlarından o kadar azadedir. Bizler milli hürriyetin değeri ne olduğunu herkesten daha iyi biliriz. Milli müdafaa, her türlü şartlar altında onu korumağa kari olmak ve beynelmilel sulh ve emniyet politikası da, onu herkes için, masum tutmağı hedef edinmek lazımdır. Atatürk, bu iki esasın fiilen nasıl telif edileceğine, Hatay meselesinde en bariz misali vermiş değil midir?

Türkiye'nin iç ve dış faaliyetlerine nizam veren Büyük Şef, bu faaliyetlerin maksat ve istikametlerini tayin eden nutuklarında, hiç kimsenin hiç bir vesile ile tereddüt gösterebileceği bir idham noktası bırakmamıştır. Kati bir irade ve karar, tam bir vuzuh: İşte reisimizin nutuklarındaki iki esaslı vasıfı.

1 İkinciteşrin nutkundaki vaat ve direktifler dahi, geçmişte olduğu gibi, süratle tahakkuk edecek, Kemalist Türkiye'nin her taraflı inkişafı, devam ve istikrar ile mesut eserlerini verecektir.

Türk milleti, artık büyük ve mukaddes sırrı biliyor: Daima O'nun gösterdiği yolda, daima O'nun hizmetinde ve daima O'nunla!"

1 Kasım 1938 akşamı yazılan bu makalenin mürekkebi kurumadan, Atatürk'ün vefatından 4 ay 3 gün sonra, Refik Saydam ve Hükümeti'nin Bakanları, imzaladıkları ¹⁴ Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile yürürlükten kaldırdıkları "4 senelik 3 Numaralı Plan" ile O'nun yolundan ayrılmışlardır. Kemalist Türkiye'nin "her taraflı inkişafı" için 14 Mayıs 1950 sonrasını beklemek gerekmiştir.

49. 7 Kasım 1938 – Dostlarımızın Bayramı

Dost Sovyet Birliği vatandaşları bugün ihtilallerinin yirminci yıldönümünü kutlamaktadırlar. Lenin iktidarı 1917 Kasım ayının 7 inci günü teessüs etti.

7 Kasım bayramlarını kutlayan dost memleketin halk yığınlarına sulh içinde uzun say ve refah yılları temenni ederiz.

50. 12 Kasım 1938 – İkinci Gün

Dün de herkesin hükmü bu idi: Hiçbir milli acı bu kadar derin ve samimi olmamıştır. Fakat kimsenin gözyaşında bir tek yeis damlası yoktu: Türk

¹⁴

Kararnameyi Başbakan Refik Saydam ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de imzalamışlardır.

milletinin cesaret ve imanı tamdır. Karar ve irade kuvveti yerindedir. Asil ve er milletin büyüklüğü, bütün vasıfları ile bir daha ve en çetin imtihanda, Atatürk'ün anladığı ve sevdiği gibi, geçiyor.

Kamutay, dün Atatürk'ün hatırasını ağılıyarak takdis ettikten sonra ilk iş olarak İsmet İnönü'nü devlet reisliği vazife ve hizmetine çağırmıştır. Atatürk gibi bir kaybı, milli ittifakı temsil eden böyle intihapla teselli edebilmek yüksek bir talih eseridir. Her zaman nasip olmaz.

İsmet İnönü harp, zafer ve sulhta Atatürk'e daima ve en yakından arkadaşlık etti. Orduyu kurmakta, zaferi hazırlamakta, sulhu yapmakta, devleti tesis etmekte, inkılap eserinin tamamlanmasında cephe kumandanı, vekil ve diplomat, hükümet reisi, fikir adamı ve hatip, hülasa, her sıfatla şefine ikincilik¹⁵ etmiştir.

İsmet İnönü'nün şanlı mesleği, say, fazilet ve nizam hassaları ile tebarüz eder. İsmet İnönü, Osmanlı idaresinin tereddidi ve yolsuzluklarına karşı, gene Atatürkle beraber, isyan etmiş olanlardandır. Hükümet reisliği vazife ve mesuliyetini üstüne aldığı zaman, Türk milletinin asırlardanberi hak ve meşru hasreti içinde yandığını biliyordu. Yalnız yeni bir hükümet cihazı değil, politika ve işte yeni bir ahlak ananesi kurmak; sonra, milli kalkınmanın nazım prensiplerini bulup koymak, iç ve dış her türlü menfi cereyanlar ve mukavemetlerle mücadele ederek; memleketin maddi bitkinliğini tedavi eyleyerek, yeni bir inşa ve refah devrinin mesut imkanlarını temin etmek lazımdı. Atatürk gibi bir Şef, Türk milleti gibi bir millet ve İnönü gibi bir ideal irade ve hizmet adamı Cumhuriyet'in on beşinci yılında bizi şu içinde yaşadığımız Türkiye'ye kavuşturmuşlardır.

İnönü'nün nutkundan şu fıkraları istinsah edelim. Atatürk'ün hatırasını en büyük hürmet delili, onun eserini tamamlamak ve ilerletmek ve eminleştirmek, olduğunu bilenler, yeni Cumhurreisinin milli vicdandan akseden bu hükümlerinde ve onların kudretli ifadesinde teselli bulacaklar:

Sulh ve terakki yoluna bütün gayretlerini asil bir surette vakfetmiş olan milletimiz mecbur olursa, kendisi ve şanlı ordusu geçmiş kahramanların hayranlığını celbedecek yeni kahramanlarla dolu olan fedakar göğsünü en parlak zaferlerle süslemeğe hazırdır.

Türk milletini az zamanda büyük bir medeniyet seviyesine yükseltmiş, Türk milletine en kısa yoldan temiz cemiyet hayatını, feyizli terakki yollarını açmış olan inkılaplar, kalp ve vicdanımızın en aziz varlıklarıdır.

Sükun, istikrar ve emniyet içinde çalışmaktan başka arzusu olmayan milletimizi anarşiden ve cebirden uzak, bütün vatandaşlar için müsavi bir

emniyet havası içinde bulundurduğu, Cumhuriyetin en kıymetli nimeti biliyoruz.

51. 17 Kasım 1938 – Celal Bayar Hükümetine itimat

Cumhurreisimiz İsmet İnönü, ilk hükümetini teşkil etmek vazifesini Celal Bayar'a tevdi etti. Bu tevdi, sadece bir istikrar tezahürü hükmünde olmamıştır:

Cumhurreisimiz, Celal Bayar'ın şahsında Kamutay'ın, on dört aya yakın İcra hayatı ile tam itimadını kazanan asil ve muvaffik şahsiyeti bulmuştur.

Atatürk'ün hastalığı ciddi endişeler uyandırmaya başladığı zamandanberi, Celal Bayar pek nazik bir vazife ve mesuliyet devrinin ağır yükünü, müstesna bir karakter kuvveti ile taşıdı.

Bu devri, sadece bir dost ve arkadaş sıfatı ile, büyük hastanın başucunda, mukadder facianın adım adım yaklaştığını görerek ve kalbi onun ıstırabı ile parçalanarak geçirmek dahi kahramanca bir tahammül istediğini tahmin edersiniz. Fakat diğer tarafta bütün hizmetleri ile devlet ve hiç bir an duymayan milli hayat vardır. Kalbi kadar aklını kullanmak, faciadan sonrası ve ötesi için hazırlanmak, hastanın yanında ve uzağında, göz yaşlarını içine akıtmak, bizzat Atatürk'ün ve memleketin şeref ve menfaati uğruna beşerliğini feda etmek lazımdı.

Celal Bayar Atatürk'e evlatlığını, hükümete reisliğini ve Kamutay azalarına vefakar dostluğunu, ancak hizmet aşkı ve karakter asaleti ile izah olunabilecek bir nefis feragati içinde ve efendice yapmıştır.¹⁶

16

“ÇANKAYA” adlı kitabı da yukarıdaki ULUS başyazılarını da ben yazmadım.

Ayrıca Falih Rıfki Atay en çok saygı duyduğum üç-beş yazardan biridir. “Zeytindağı” ve “Atatürkçülük Nedir?” adlı kitaplarını hep yanımda taşıyım.

1965-66'da yaklaşık 6 ay Dünya Gazetesi'nde birincisi benim yazdığım diğer ikisi yayımladığım üç kitap tefrika edildi. Bana ikinci sayfanın sol üst köşesini verdiler. Pazar günleri aynı sayfanın sağ üst köşesinde Atay'ın “Pazar” makaleleri yayımlanırdı. Kendisi ile aynı sayfayı paylaşmış olmak bana gurur verirdi.

Bu makaleleri okuduktan, Çankaya'nın her iki baskısına yeniden baktıktan sonra yorumum şu: Atay, Çankaya'da Son Yıl'a değinmeyerek kendisine kötülük yapmış. Kitabının değerini düşürmüştü.

Celal Bayar'ı 1950-60 yıllarındaki davranışlarından dolayı onaylamıya-bilirsiniz, (çok inatçı bir CHP'li veya MBK'çi iseniz), ancak bunu yukarıda verdiğim makaleleri unutmak, yok saymak, pahasına yapamazsınız.

Eğer Falih Rıfki Atay, kitabının genişlettiği ikinci baskısında şöyle yazmış olsa idi (o tarihte Bayar Kayseri cezaevinden yeni çıkmış eski başbakan ve eski cumhurbaşkanı idi),

“İşte Atatürk'ün ölümünden sonraya kadar süren Celal Bayar Başbakanlığı devri böyle başlamış ve çok başarılı bir şekilde 14 ay sürmüştür. Kendisinin çok başarılı ve Atatürk'e yakışır bir başbakan olduğunu o tarihte Ulus Gazetesi'nde şu kelimeler ile yazmıştım:

Cumhurreisimizin ve Kamutay'ın samimi ve tam itimadı, kendisinin mesuliyet adamlığına olduğu kadar, insanlık vasıflarına karşı pek yerinde bir şehadet teşkil eder. Herkesin vazifesi ağırdır. Fakat hiç kimsenin vazifesi onunki kadar güç değildi. İstiraba teslim olmak bir tesellidir: Vazife ve mesuliyet sahibi bu teselliden mahrumdu.

Dün Kamutay'a hitap ederken, sesinin hala malup olmayan azmi, hepimizindir; milletindir. İsmet İnönü'nün Kuvayı Milliyeciler ruhu tabirini hatırlarsınız: Atatürk'ün eserini devam ettirecek olan hakiki mirası bu ruhtur. Kan, gözyaşı ve ateş, bu ruh bütün riyazetlerini geçirdi. Milli ahlaka onun cevher saflığını koruyacağız.

Ne Atatürk yaşarken, sadece bir sevginin, ne de onun ölümünden sonra hepimizin olan bir yasin birleştirdiği insanlar değiliz: Atatürk bir fikrin, bir nizamın, bir cemiyet davasının rehberi idi.

Onun büyüklüğü gibi bizim birliğimiz de bütündür. Sancak binlerce omuz değiştirecek, fakat Türk nesillerinin saf bozmaz ordusu, onun kumanda sesini kaybetmeksizin, zafer yollarını takip edecektir. Yalnız istikbal hakikidir.

52. 14 Aralık 1938 – Rakamlar ve manaları

Muhterem Başbakanımız 12 İlkkanun Pazartesi günü, Ankara halkevinde dokuzuncu arttırma ve yerli mal haftasını açtı. Rakamlar için eskiden beri beliş tabirini kullanırız: Rakamları bir mukayese, bazen en canlı edebiyatın heyecanını verir. Başbakanın nutku, bu bakımdan, bilhassa dolu, tok ve zengindir. Halkın bankalardaki tasarruf yekunu, hemen hemen sıfırdan, 102 milyon lirayı bulmuştur. Bu yekun memlekette yalnız iş ve kazanç hacminin arttığını değil, milli paraya, devletin mali ve iktisadi politikasına halkın ne kadar sarsılmaz ve tam bir itimat beslemekte olduğunu ispat eder. Kağıt paralarını ecnebi dövizi ile değiştirmek için Türk müstahsillerinin İzmir yollarına akın ettiği zamanları hatırlarız. Menfaat, vehimli ve hassastır. En ileri seviyeli memleketlerde bile, emniyet sarsıcı bir hadise, bir nutuk, bir tasavvur veya bir iktidar değişimi yüzünden, milli tasarrufların ikide bir dört tarafa nasıl kaçıştıklarını görmekteyiz. Kaldı ki devlet sözüne inanmaktan daima zarar görmüş olmak; Türk milletinin ananesi idi. Cumhuriyet devrinde iş

Celal Bayar Atatürk'e evlathlığını, hükümete reisliğini ve Kamutay azalarına vefakar dostluğunu, ancak hizmet aşkı ve karakter asaleti ile izah olunabilecek bir nefis feragati içinde ve efendice yapmıştır. (17 Kasım 1938 – ULUS Gazetesi)

Atatürk'e çok büyük bir hizmette bulunmuş olur ve tüm Kemalistlere en anlamlı mesajı vermiş olurdu. Eğer buna benzer bir mesajı 1958 yılında birinci baskıda yayımlamış olsa idi, iddia ediyorum, 27 Mayıs olmazdı.

aksi olmuştur: devlete inanan kazanmış, inanmayan kaybetmiştir. Ecnebi döviz veya eshamlarına yatan Türk tasarrufları ya kısmen, ya tamamen mahvolmuştur. Cumhuriyet haznesi, Osmanlı dahili istikrazi borcunu dahi üstüne aldı ve kim tasarrufunu, onun parası ile memleket bankalarında yapmışsa, haklı ve kazançlı çıktı.

Muhterem Başbakanın mukayeselerinden biri, bütün dinleyenlere ferah ve gurur vermiştir: 1924 senesinde milli bankaların umumi plasmanı 28 milyon, ecnebi bankaların umumi plasmanı 123 milyon lira idi. 1932'de, milli ve yabancı bankalara düşen hisselerin müşavileştiğini görüyoruz: milli bankalar 141, ecnebi bankalar 132 milyon lira! Bir de beş sene sonraki neticeye bakınız: milli bankaların plasman yekunu 291 milyon, ecnebi bankalarındaki 28 milyon lira! Ecnebi bankalar milli bankaların 1924'deki seviyesine düşmüşlerdir.

İki gündənberi Ulusal Ekonomi ve Arttırma Kurumunun Sergievi önündeki açık hava sergisini ziyaret edenler, bütün milli ekonomi faaliyetlerine karşı vatandaş alakasının ne kadar arttığını görmüş olmaktan hususi bir zevk duymaktadırlar. Mektep talebelerinin grafikler üzerindeki işaretlerden mana çıkarmak için, hesap ameliyeleri yaptıklarına sık sık tesadüm ediliyor. Herkes hayalimizdeki büyük ve kudretli Türkiye'nin vücut bulma sırrının nerede olduğunu biliyor. Bundan daha mühimi, tekmil memlekette nikbinliğin teneffüs olunur hava haline gelmiş olmasıdır. Bulduğumuz nokta ile hedefler arasında, izale edilmesi mümkün ve elimizde olmayan zaman mühletinden gayri, hiçbir mana gören yoktur. Rakamların müspet hükümlerini en geniş mikyasta tamamlayan manevi amel, rejime ve istikbale tam bir itimat hissi: işte on beş yıllık gayretimizin övünmeye değer mükafatı!

53. 26 Ocak 1939 – Kabine değişimi

Parti divanı dün sabah Cumhurreisimizin reisliği altında toplanarak, yeni Kamutay seçimine karar vermiştir. Bu karar, öğleden sonra C.H.P. Kamutay Grubu tarafından tasvip olunmuştur. Sayın Başbakan Celal Bayar, iki toplantı arasında vekil arkadaşları ile görüşerek, kabinenin istifasını Cumhurreisliğine arzetti. İstafanın mucip sebebi, ajans tarafından tebliğ edildiği üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi intihabının yenilenmesine, Parti Divanınca karar verilmesinden sonra, partimizin intihaba yeni ve taze bir kuvvetle çıkmasını maksada ve esasa daha uygun ve faydalı olmasından ibarettir.

Cumhurreisimiz yeni kabineyi teşkil etmeye Dahiliye Bakanı ve C.H.P. Genel Sekreteri muhterem doktor Refik Saydam'ı memur etti. Yeni

hükümet listesinde Ziraat Bakanlığına eski vekil Muhlis Erkmen gelmiş ve Dahiliye Bakanlığına da Kamutay Reis Vekili Tekirdağ mebusu Faik Öztrak getirilmiştir.

Celal Bayar'ı derin hürmet hislerimizle teşyi ederiz. Kendisinin Başbakanlığı Türkiye Cumhuriyeti tarihinin pek güç bir devrine tesadüf etmiştir: Atatürk'ün hastalığı ve ölümü faciası onun hükümeti zamanında vukua geldi. İtiraf etmek lazımdır ki, bu ağır buhran ve intikal devrini idare başında geçirmek Celal Bayar'ın şahsı için acı bir bahtsızlık olduğu kadar, memleket ve halk için bir talih eseri teşkil etmiştir. Böyle günlerde yüksek mesuliyet sahiplerinin, yalnız, iktidar mevkiine lazım olan liyakatlerle mücehhez olmaları kafi gelmez: kendilerinde her türlü endişeleri bertaraf edecek mizaç ve ahlak vasıfları da bulunmak lazımdır.

Buhran ve intikal devri, bütün cihanın hayreti karşısında, telaşsız ve sarsıntısız geçmiştir. Meşrutiyet mekanizması, en tabii tarzı ile, işlemiştir. Ruhları en derin yerinden vuran ıstırap, milli hayatın istikrarı üzerinde hiçbir fena tesir bırakmamıştır. Celal Bayar'ı hadiselerin cereyanına hakim kılan başlıca iki amilden biri Kamutay nizamına olan itimadı, diğeri de müstesna vatanperverliğidir.

Celal Bayar, bundan sonra, yeni Milli Şef'imize de hizmetlerini vakfetmekle devam etti. Hulasa baştan sona kadar, iktidar hayatı, Cumhuriyet rejimine, siyasi terbiye olgunluğunun parlak bir misali oldu.

*

*
